

מזקנים אתבונן

חלק י'
פורים

מתורת רבן של ישראל
מרן הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל

בענין
שורש והבנת מהות מצות השמחה
בימי הפורים
וכיצד לנצל ימים חשובים אלו

מזקנים אתבונן

חלק י'

בענין

שורש והבנת מהות מצות השמחה
בימי הפורים
וכיצד לנצל ימים חשובים אלו

מתורת רבן של ישראל מרן ראש הישיבה

הגראי"ל שטיינמן זצוק"ל

בעל "אילת השחר"

אדר תש"פ

בני ברק

ניתן להשיג אצל : משפחת סחייק

הרב אברמסקי 32 בני ברק

טלפון 03-5708095

פתח דבר

איתא בשו"ע או"ח תרצ"ו סעיף ז' וז"ל: "לשמוח בפורים דברי קבלה נינהו שהם כדברי תורה".

והשאלה מתבקשת: הרי האדם כבר מצוה ועומד על השמחה התמידית בחיי היום יום בעבודת ה'. אם כך מה אמור להתווסף לשמחת האדם בפורים, והכיצד?

מעבר למהות וטעם השמחה בפורים יתבאר כאן מדברי רבינו בעל אילת השחר עוד פרטים הן באופן עבודת ה' ביום חשוב זה, והן בענין השמחה בכלל.

פירוט הפרקים:

- א. ביאור על השמחה התמידית הנדרשת מהאדם היהודי.
- ב. התוספת שיש לשמחה בפורים משאר ימים.
- ג. התעוררות לשמחה מסיום ותחילת השו"ע.
- ד. אופן השמחה בפורים השירה והדבקות בהשי"ת.
- ה. השיר והשבח.
- ו. אם מגיעה שמחתו גם לכדי ריקוד - מהותו.
- ז. העולה מהדברים.
- ח. לא להפסיד את זמן ההתעלות החשוב הזה.
- ט. המהפך תקנת הלימוד בפורים.
- י. בענין קיום מצוות השתיה.
- יא. בענין קיום מצוות האכילה.
- יב. מקצת מעשים שהיו בפורים.
- יג. החשיבות להיות שמח תמיד. וענינו כיצד להשאיר מענין השמחה גם לאחר ימי הפורים. גם שהאדם טרוד בטרדות הזמן, ועיתותיו לא בידו.
- יד. סוד עשיית הנחת רוח להבורא ית'.
- טו. נקודות התעוררות מפורים.

הקדמה

בפתח הדברים יש לדעת להדגיש ולציין שכאשר ניגשים לכתוב דברים מתורת מעשיו והנהגותיו של מרן רשכבה"ג זצוק"ל, יש להביא את דברי החזו"א [קובץ אגרות ח"א אגרת י"ג] וזה לשונו: ואמנם האיש הזוכה לידיעת התורה וכו', הוא הולך בין אנשים ונדמה לאדם הרואה לעינים כבן אדם, אבל באמת הוא מלאך הגר עם בני תמותה, וחי חיי אצילות ומרומם על כל ברכה ותהילה, עכ"ל. ואם החזו"א לא מדבר בת"ח כמרן, אז היכן יהיה קיום לדברי החזו"א. ומכאן נבין שאין עין הבשר של אדם רגיל בכלל, ושל הכותב בפרט, יכולה לתפוס היקף הנהגתו, ובהכרח כל ההבטה עליו היא כננס המביט אל הענק שבענקים, וכמובן הבנת הדברים באותו היחס!

ולפיכך נדגיש: כי אם יש דבר בחיבור זה שאינו מתוקן כראוי, הדבר נובע מקוצר דעת הכותב בהבנת הדברים, ואין לתלות זאת בדברי מרן או במעשיו, שאין לכותב כל תפיסה בגדלותו.

חשוב לציין שאין ללמוד מחיבור זה למעשה בשום אופן, הדברים כאן באו לעורר וליידע המושגים בלבד.

מכל מקום יש לציין שמצד הכותב נעשו המאמצים שהכתוב יהיה מדויק ביותר ולנפות את הכתוב בכמה וכמה נפות. ונתאר אופן הכתיבה: הדברים המובאים בחיבור זה, נכתבו תוך כדי שיעוריו של מרן בעל "אילת השחר" זצוק"ל או בזמן העברת השאלות למרן והדיון בהם, ולכל היותר מיד אחריהן כמין ימא לטיגני.

הדברים שנכתבו הועברו לתלמידים ונכדים רבים, וכן לבני מרן על מנת שיתלבנו ויזדקקו הדברים, כדאיתא באבות [וי, ו] "בדקדוק חברים", כמבואר בסוף הקדמה זו.

אודה לה' בכל לבב על שהביאני עד הלום, שזיכני להסתופף בחצרות ה', להיות בבית מרן ראש הישיבה הגראי"ל שטינמן זצוק"ל שנים רבות. לשמוע מפיו שיעורים להעביר אליו שאלות, להיות במחיצתו ולראות הנהגותיו.

תודה מיוחדת נקדיש לבני מרן, הגאון רבי משה שטינמן שליט"א מראשי ישיבת עטרת שלמה אריה שחלק עימנו וסיפר דברים רבים ממה שראה וספג מאביו מרן זצוק"ל, ולהגאון רבי שרגא שטינמן שליט"א ראש ישיבות ארחות תורה שהקדיש זמן רב מזמנו היקר ודאג שיהיו דברי מרן המובאים כאן בצורה הראויה והמכובדת להעלותם על שלחנם של מלכים, מאן מלכי רבנן. וכן לבניו וחתניו החשובים שליט"א שטרחו, ביררו ודאגו לכל פרט במסירות אין קץ, וכן לעוד מנכדי רבינו שהוסיפו טרחו וליבנו את הדברים.

ויהי רצון שהדברים יהיו לתועלת, להרבות תורה ויראת שמים, ואזכה יחד עם נוות ביתי החשובה תחי' וכל יוצ"ח, לקיים את כל הדברים הכתובים כאן, וכל התורה כולה, ולקדש שם שמים תמיד. ונזכה עם כל ישראל לביאת גואל צדק ולתחיית המתים במהרה בימינו אמן סלה.

מ. סחייק

אדר תש"פ

עוד נוסיף על כללות חיבור 'מזקנים אתבונן' על חלקיו. כאשר הדברים היו מוגמרים לראשונה [תשע"א], מרן אישר להדפיס ולהפיץ הספר רק אחרי שעבר על כמה קטעים מהספר ובעיקר אחרי שמרן זצוק"ל וידא שבנו הגאון רבי שרגא שליט"א, ראש ישיבות ארחות תורה, עבר על כל פרט ופרט בחיבור וראהו מתוקן, וכן שיש בדברים הכתובים בו תועלת לרבים. רק אז נתן את אישורו להדפסת הספר. וכך ממשיכים הדברים ונעשים גם לאחר שעלה מרן לישיבה של מעלה, תחת ביקורת ובאישורו של בנו ראש ישיבות ארחות תורה שליט"א.

תוכן ענינים

א..... פתח דבר

ב..... הקדמה

ג..... תוכן ענינים

ז..... פרק א' - החיוב התמידי להיות בשמחה

ז..... הקדמה

ז..... דברי הראשונים

ח..... דברי רבינו היאך להגיע לשמחה ביום יום

ח..... עיקר השמחה מנקודה זו

י..... פרק ב' - חתוספת שיש לשמחה בפורים משאר ימים

י..... לחדד את הקושיה

יא..... הנדבך הנוסף בפורים

יב..... התוספת בפורים על השמחה התמידית המצוה

יב..... אופן הראשון - העמקה בידיעה שבו בחר השי"ת

יב..... אופן השני - העמקה בידיעת גדלות הבורא ית'

יג..... לשון והגדרה נוספת

טו..... פרק ג' - טוב לב משתה תמיד

טז..... פרק ד' - אופן השמחה בפורים

טז..... ביטוי לאהבת השי"ת

יז..... ענף במצות אהבת ה'

יח..... פרק ה' - השירה והשבח

יח..... פתח דבר

יח..... השירה מראה ערגת האדם לבוראו

יט..... שירה - ביטוי בפועל של השמחה

יט..... השירה והנגינה - מעוררים את השמחה

כא..... חשיבות השירה לפני השי"ת

כא..... תפילה בשירה ע"מ שתתקבל

כב..... השיר שמנצח את יצר הרע

כג..... שירת החיות

כג..... לרצות את השי"ת בשירים

כה..... השירה ערגה לבורא עולם

כו..... השירה חיזוק ליראת שמים

כז..... פרק ו' - הריקוד

כז..... "הזדמנות" להודות להשי"ת על כל מה שגמלו

כז..... מהחיצוני לפנימי ולהיפך

כט..... פרק ז' - העולה מהדברים

פרק ח' - לא להפסיד את זמן התעלות חשוב זה.....ל

- ל.....חשיבות ימי הפורים
- ל.....כוחות היצר לרמות אנשים
- לא.....כל המקודש מחבירו חרב מחבירו -היאך להתגבר כנגדו
- לא.....יום כיפורים כפורים
- לב.....קבלת התורה ברצון
- לב.....סכנת הפגיעה בזולת
- לג.....על כל פעולה ופעולה
- לג.....תוספת מספר "צדיק כתמר יפרח"
- לה.....פורים לימוד שהכל לטובת אדם

פרק ט' - המהפך - תקנת הלימוד בליל פורים.....לז

- לז.....נפתח במעשה
- לט.....אני מקנא בכם!
- מ.....את הרשעים מנצחים עם גמ' רש"י ותוס'
- מא.....גם בגלות שמרו על הבין אדם לחברו
- מא.....ללמוד בגלל שצריך ללמוד!
- מב.....מסוגל לעלות בו ביותר
- מב.....כמשחקים באש!
- מב.....להיות מרומם ולא לרדת

פרק י' - השתיה בפורים.....מד

- מד.....השתיה בפורים - מכתבו של מרן
- מד.....השמחה הנכונה בפורים מבעל יסו"ע
- מו.....פורים - שמחה לשם שמים

פרק י"א - האכילה.....נא

- נא.....השמחה בפורים - אורחות צדיקים
- נא.....גדר האכילה הנכון בשבת ויו"ט
- נב.....כמה טעמים שהביא מרן בעניין שלא להרבות באכילה בשבת
- נד.....הערה - לגבי האכילה בשבת ויו"ט
- נה.....אכילה בשבת - בירור נוסף
- נו.....כונת האכילה בשבת

פרק י"ב - מעשים שהיו בפורים.....נז

- נח.....פורים בבית מרן - מעשה במשלוח מנות
- סב.....אם אין דעת פורים מנין - שיכר ארויס!
- סד.....מזיגת יין ושמחה
- סד.....סעודת פורים
- סה.....פנינים והערות קלות בענין הפורים
- סז.....חידושים מעשיים
- סח.....זיכרונו לברכה
- סח.....הוספות ממערכת "כאיל תערוג"
- סט.....השכרות וחסרון הדעת והתקלות
- ע.....ברכת יוצר האדם בפורים

פרק י"ג - החשיבות להיות שמח תמיד.....עב

פרק י"ד - סוד עבודת עשיית הנחת רוח.....עד

- פתח דבר.....עד
- עבודת עשיית הנחת רוח בפועל.....עד
- החפץ חיים והעגלון.....עה
- הנשיקה מיעקב אבינו.....עה
- שירת עושה נחת רוח.....עו
- משמעות עבודה זו וכמה תועלת היא לעובד.....עו

פרק ט"ו - נקודות התעוררות מפורים.....עח

- שיחה - תכלית פירסומי ניסא שהמפרסם עצמו ירגיש יותר את הנס.....עח
- האיסור לצער - אין חילוק בין פורים לשאר הימים.....עט
- בין אדם וחבירו דכל השנה.....פ
- גאווה - המסמאת את העינים.....פ
- משלוח מנות חיזוק באמונה.....פא

פרק א' – החיוב התמידי להיות בשמחה

הקדמה

ע"מ להבין את תוספת השמחה שאליה ניתן להגיע ראשית צריך לבאר את החיוב התמידי להיות בשמחה ואת הדרך והאופן שכיון מרן להגיע אליה. ואחר שיתבאר הנדבך הבסיסי והיסודי של השמחה היומיומית, יתאפשר לבאר התוספת בפורים.

דברי הראשונים

השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת האל שצוה בהן. עבודה גדולה היא. וכל המונע עצמו משמחה זו ראוי להפרע ממנו שנאמר "תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב" [רמב"ם הלכות לולב פרק ח' הל' ט"ו].

[וכתב שם המגיד משנה] עיקר הדבר הוא - שאין ראוי לו לאדם לעשות המצוות מצד שהן חובה עליו והוא מוכרח ואנוס בעשייתן, אלא חייב לעשותן והוא שמח בעשייתן וכו'.

תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה: יאשימנו הכתוב בעבדו השם יתברך ולא היתה העבודה בשמחה, לפי שחייב האדם על השמחה בהתעסקו במצוות וכו' ועל כן יעניש בכאן למי שעובד עבודת המצוה כשלא עשאה בשמחה. ולכך צריך שיעשה אדם המצות בשמחה ובכונה שלמה...[רבינו בחיי פרשת "כי תבא", ומביאו רבינו בספרו בפירוש הפסוק בתורה].

השמחה במצות - היא מעיקרי העבודה" [רבינו יונה בפירושו לספר משלי פרק ד' פס' כ"א]. השמחה הזאת היא מצוה מן התורה נצטוה אדם עליה כי היא עבודה גמורה לשי"ת וכו' [ספר "כד הקמח" לרבינו בחיי ערך שמחה אות ס'].
לשי"ת וכו' [ספר "כד הקמח" לרבינו בחיי ערך שמחה אות ס'].

דברי רבינו היאך להגיע לשמחה ביום יום

בענין האופן שבו הנחה מרן להגיע לשמחה התמידיית שמחויב בה האדם נלמד מהמעשה הבא: בחור שעבר קשיים גדולים ושלחו אותו מהשיבה שבה הוא לומד למרן, ע"מ שישאל איך להיות שמח ומאושר תמיד.

השיב לו רבינו: לשמוח שהוא עובד ה', כל יהודי הוא עובד ה', ועובד ה' צריך לשמוח!! והוסף בן אדם יכול לעבוד את הקב"ה בכל המצבים, אין שמחה גדולה יותר מזה. אדם יכול להיות עבד ה', ויכול לשמוח לא רק בגלל שהוא יודע שמקבל עוה"ב כל כך [על עבודתו], אלא גם מעצם הדבר [שזוכה] להיות עבד - שהרי אם יגידו לאחד: "תהיה קרוב למלך" וודאי שישמח מאוד, כאן [בעוה"ז] - אדם, כל אדם, יכול להיות שמח בזה שהוא יכול להיות עבד של הקב"ה, זה הדבר הכי גדול שיש, ובזה תוכל להיות שמח" ^א.

עיקר השמחה מנקודה זו

עוד ביאר רבינו יסודות חשובים בענין השמחה, על האופן שבו אדם יכול לרכוש לעצמו את קנין השמחה כגון: הידיעה שקרובים ל"מלך" [מה שהתבאר לעיל בתשובה לבחור], הדרך לשמחה במצב של אי הצלחה, השמחה כנגד הרצון לגדול, השמחה גם כשיש יצר תקיף, השמחה באמצעות

^א ונמחיש דברי רבינו: נניח יענקל בחור בישיבת חברון, יש שם מאות בחורים פתאום באמצע הסדר הראש ישיבה קורא לעיני כולם: יענקל אתה בוא, אתה תהיה... אותך בחרתי מכל הישיבה... הרי ודאי לא ידע את נפשו ויתמלא שמחה אדירה.

וכיוצ"ב הקב"ה מלך מלכי המלכים בחר בך! כך אמר לבחור הגדרה פשוטה ונפלאה.

^ב יש לציין שהיה המשך לדברים: מפני קשייו הרבים עדיין היה קשה לבחור לקבל זאת ושאל - אם מה שאני עובד ה', זה הנקודה שבחר בי, הרי גם בחר בעוד אנשים חוץ ממני!!

ענה מרן גם מבחינת כלל ישראל וגם מהבחינה הפרטית: מהבחינה הכללית - אנו אומרים בתפילה אתה בחרתנו מכל העמים, זו הבחינה שהקב"ה רומם אותנו ובזה אנו שמחים כולנו, ובפרט מה שזוכה ללמוד תורה [לרכוש דבר נצחי בזה העולם החולף].

ולבחינה הפרטית - מה נפק"מ לאדם שבחרו גם בעוד אחד, הרי סוף סוף בחרו בו.

חיזוק האמונה והבטחון, השמחה הבאה באמצעות ידיעת הזכות להיות בעוה"ז, השמחה במצנה ובמצווה, השמחה בקשיים ויסורים, השמחה בעלבונות ובזיונות, הענוה - דרך להגיע לשמחה ועוד¹.

ומדרכים אלו הנקודה הבולטת והעוברת בהם כחוט השני שבה היה הדגש היתה מה שאמר לאותו בחור - לשמוח מהידיעה כי בו בחר השי"ת. ונכנסו התלמידים למרן ושאלוהו אם אכן דיוק זה נכון בדבריו. ואכן רבינו אישר הדבר ואמר שאכן כך הדבר זו העיקר הדרך להגיע לשמחה תמידית. והוסיף וביאר דרכים מעשיות לקנות דבר זה ויבואר בפרקים י"ג, י"ד.

בהערה² מובאים מדברי כמה מרבותינו הראשונים והאחרונים שנקטו במהלך זה, כרבינו שבאמצעות סברא זו יגיע האדם לקיים בתמידות את מצות השמחה.

¹ והובאו הדברים לכתב ומרוכזים בשני חיבורים: מזקנים אתבונן ח"ד העוסק בשמחה במצוות וענפיה, ובמזקנים אתבונן ח"ה העוסק בעניני חג הסוכות וכל ענין השמחה שאופפת חג זה - עיין בספרים אלו באורך.

² כמה מדברי מרבותינו הראשונים והאחרונים שדברי רבינו לאותו הבחור עולים קנה אחד עם דבריהם:

איתא בספר "שערי קדושה" למהרח"ו וז"ל: יעורר האדם שמחה בלבו כי זכה להיות מעבדי ה', וזכה לתורת אמת, ומה יש שמחה בעולם יותר מזה להכיר אחד מרבוא רבבות חסדיו יתברך שבראו לכבודו, וגבר עליו חסדו תדיר, ובצל כנפיו יחסה. [שערי קדושה" ח"ב שער ד'].

וכן בספר יסוד ושורש העבודה על המזמור הללויה הללו עבדי ה': ראוי שישמח האדם שמחה עצומה עד מאד על שזכה גם כן להיות נקרא עבד ה', לשבחו ולהודות לו יתברך שמו [שער הצאן פרק ב'].

"ישמח ישראל בעושיו" - צריך האדם לשמוח ביוצרו ובוראו יתברך שמו ויתעלה שמחה רבה ועצומה בגודל אלוהותו ורוממותו יתברך שמו ויתעלה, ושזיכה אותו להיות בחלקו וגורלו הקדוש... כי בודאי מהראוי לכל איש הישראלי מעם קדוש לשמוח בלבו שמחה עצומה בגודל אלהותו בכל רגע, ואיך לא יכין לבו ומחשבתו לשמוח בזה עד מאד, כי השמחה אינה אלא בלב, כמו שכתוב ושמח בלבו... [הקדמת ספר יסו"ה הובא בשינוי לשון קל למען ירוץ הקורא עי"ש].

וכן בספר חסידים [אות ל"ב] וז"ל - "בא וראה כמה ישמח לבך אם יאמר לך מלך בשר ודם שמש לפני, אף אם הוא רימה ותולעה כמוך, ואנו משמשים לפני מלך מלכי המלכים

פרק ב' - חתוספת שיש לשמחה בפורים

משאר ימים

לחדד את הקושיה

נחקור מה הוא הריבוי הנדרש מהאדם בפורים, הרי הוא כבר מחויב ועומד בענין השמחה באופן תמידי בחיי היום יום, ואם כך מה נוכל להוסיף בפורים על הציווי התמידי, והאיך היא הדרך להוסיף.

הקדוש ברוך הוא על אחת כמה וכמה שיש לנו להיות שמחים וזריזים בעבודתו של הקב"ה עי"ש.

וכן בספר אורחות צדיקים [שער השמחה]: "ובעת שיעשה המצוות ישמח בלבו על שזכה להיות עבד למלך עליון, אשר בני מעלה ישתחוו לו, וכן אמר דוד: "שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב" [תהילים פרק קי"ט].

וכן כת' בספר פלא יועץ [ערך שמחה]: החי יתן אל לבו מה יקר וגדולה נעשה לאיש אשר המלך חפץ בו, והקים מעפר דל ורצה בו שישרת לפניו - ישמח לבו ויגל כבודו, וכל העם מקצה יאשרוהו, ויאמרו אשריו ואשרי חלקו שזכה לכבוד גדול כזה, וסוף סוף המלך הוא בשר ודם כמותו, היום כאן ומחר בקבר, והוא ערל לב וערל בשר.

על אחת כמה וכמה צריך שישמח איש אשר מלך העולם אשר אין מספר לגדודיו, מלאכים ושרפים עומדים ממעל לו, ולגדולתו אין חקר ואין תכלית, ובחר ורצה בנו לעמוד לשרת לפניו ולברך בשמו, ולדבר אליו פנים אל פנים בכל עת. מה שלא נתן רשות למלאכי השרת, ומשתעשע בנו ויש לו נחת רוח גדול במעשינו, ומעשה ידינו כוננה עלינו ובונה בשמים עליותיו [פי' -מה נעשה בשמים ממעל על ידו, שאשרי ילוד אשה שזכה לכך להיות בונה בשמים עליותיו - ככת' שם בערך סוכה]. אף שאינו צריך לנו רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות כדי לתן להם שכר בעמלם, ויאמר נא ישראל מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו וכו' כבוד והדר תעטרהו, תמשילו במעשי ידיך כל שתה תחת רגליו [ומסכם הפלא יועץ: בראות אדם כל זאת - אי אפשר שלא לשמוח !!

ונבאר הדברים :

הנדבך הנוסף בפורים

שאלו את מרן מה אפשר להתעורר בפורים, ואיזה מסר ניתן לקחת מיום זה לכל השנה?

אמר מרן: להתחזק בידיעה - שהקדוש ברוך הוא מנהל את העולם!!

והסביר: יש מציאות של הנהגה גלויה - השי"ת עושה נס שניכר לעיני כל, כמו קריעת ים סוף.

במגילה רואים את ההנהגה הנסתרת של הקב"ה, שהוא מנהל את העולם גם במקרים הרגילים - לא כמו קריעת ים סוף שהיה נס גלוי, אלא, מְסֻדָּר הרבה "ברגים קטנים", שכל אחד לעצמו מאורע רגיל, לא חורג מגדר הטבע, ובסוף ע"י זה בא הנס. למשל - בגתן ותרש רצו להרוג את אחשורוש, וחשבו שמרדכי לא מבין, אך מרדכי ידע שבעים שפות והבין דבריהם, אמר לאסתר, והיא אמרה למלך בשם מרדכי, שרשרת דברים רגילים, אבל כולם מתוכננים, ומה שצירף השי"ת את המאורעות וחיבר ביניהם, הראה בזה שהעולם מונהג על ידו, והביא לנס הגדול.

הוסיף מרן - שיתכן שכך תהיה גם הגאולה האמיתית במהרה בימינו [והראה מרן ברמב"ם [הלכות מלכים פרק י"ב] שגם בגאולה - עולם ימשיך לנהוג כמנהגו].

ודבר זה שהקב"ה מנהל העולם באמצעות "נסים נסתרים" רואים גם ברמב"ן [סוף פרשת בא] וז"ל:

ומן הניסים הגדולים המפורסמים, אדם מודה בניסים הנסתרים שהם יסוד התורה כולה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבנו, עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכלם ניסים, אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברכים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצוות יצליחנו שכרו, ואם יעבור עליהם יכריתנו עונשו, הכל בגזירת עליון.

התוספת בפורים

על השמחה התמידית המצויה

אכן עיקר השמחה והסיבה התמידית שמתוכה ניתן להגיע לשמחה היא עצם הדבר שבו בחר השי"ת, וכך גם בפורים! גם בפורים אין השמחה בדבר אחר, אלא שכאן מתווסף נדבך וחוזק לשמחה התמידית בשני אופנים הן מצד מה שבחר בו השי"ת, והן מצד העמקה בידיעת גדלות הבורא ית':

אופן הראשון - העמקה בידיעה שבו בחר השי"ת

במועדים יש זמן לאדם לנתק עצמו משטף^ה "מירוץ החיים" ויש בהם לאדם זמן ואפשרות להתבונן ולהביא הדברים אל ליבו. וכעין זה חזר מרן על ככל המועדים¹.

אופן השני - העמקה בידיעת גדלות הבורא ית'

כל עניין הפורים - מדגיש רבינו - שבא להראות ולהתבונן שהקב"ה מנהיג את העולם, שכל מה שבעולם תחת הנהגתו.

וכן רואים בכל ענין המגילה שאין הקב"ה נצרך להפעיל ניסים ושאר דברים מחוץ לגדר הטבע ע"מ לעזור לבניו לחרוג ממנהגו של עולם ולעשות ניסים

^ה לשון המסילת ישרים פרק ב': במרוצתם כסוס שוטף במלחמה. והיינו, שהיו רודפים והולכים במרוצת הרגלם ודרכיהם מבלי שיניחו זמן לעצמם לדקדק על המעשים והדרכים.

¹ ולדוגמא נביא את לשונו בענין חג הפסח: פסח - עיקר העבודה עיקר העבודה בפסח היא חיזוק באמונה, בהשגחה הפרטית! לקראת ימי הפסח תשע"א דיבר מרן בעניין האמונה, כשנשאל מרן במה להתחזק בימי הפסח? אמר מרן להתחזק - "להרגיש שיש השגחה פרטית!!". והסביר - בן אדם שרוצה לראות את הקב"ה - יכול להרגיש ו"לחוש" אותו!! יכול לראות את השגחת הקב"ה עליו, יתבונן איך מנהיג אותו, ומכוון פעולותיו, ואיך מנהיג את הסובב אותו, ואת כל העולם כולו בכלל, ואת עם ישראל בפרט בהשגחה פרטית. ולאחד שלקראת פסח שאל מה העיצה להתחזק באמונה אמר לו מרן: "התבונן וראה האם - [אתה לא רואה שהקב"ה עושה את הכל!!". ולא רק בפסח, אלא, כל הזמן יכול להתעורר בענין של להרגיש את ההשגחה הפרטית.

גלויים, רואים כאן, שאפילו במצב הקשה ביותר, שאין הדעת נותנת כל אפשרות של הצלה^י, הקב"ה קרוב אליו מכין הישועה [שלמעשה כבר הוכנה מראש^י] ודואג להצלתו ואין מי שיכול לעמוד נגדו.

וכך צריך להרגיש כל יהודי בכל זמן ובכל מצב שהוא: לא רק שאותי בחר כמלך שבחר אחד מעבדיו, אלא רואים כאן במגילה שכל יהודי הוא - כבן יקר של המלך שכל דעת אביו בו, ושהוא לו כגמול עלי אמו^ט. ומשלים לו את כל צרכיו.

נמצא בפורים יש לאדם זמן להתבונן בידיעה זו, שבו בחר השי"ת וחפץ לעזרו, ובשביל כך גם אם הוא יהיה ח"ו בצרה וצוקה בל תתואר, לומדים כאן בענין פורים שהקב"ה יכול לעזרו ואין צריך לחרוג ממנהגו של עולם להושיעו ולהראותו ניסים ונפלאות.

ואין מעצור לאב אוהב לעזור לבנו ולהושיעו, ולקחת ידיעה זו ולהתרומם עמה שתלווהו גם בימות החול שבהם קשה לעצור את שטף מירוץ החיים ולהתבונן בכך.

לשון והגדרה נוספת

בפורים מתחזקת הידיעה ויש עומק נוסף לידיעה הרגילה - לא שאני עבדו של מלך בעלמא, [שגם זה כשלעצמו שמחה עד אין קץ], אלא אם יש מלכים השולטים בכיפה, דהיינו שהם שולטים על שאר המלכים שבעולם - הוא מלך עליהם [מלך מלכי המלכים], תקיף כל הכוחות שלו, ואין בריה יכולה לעשות דבר בלתי [שור"ע אור"ח סימן א' בה"ל מצוה תמידית שניה], ואמנם את דבר זה את הידיעה שהקב"ה הוא מלך מלכי המלכים, תקיף ובעל כל הכוחות כולם אנו מחזקים לעצמנו בכל ימות החול באופנים רבים כגון: בכל ברכה וברכה ממאה

^י כאמור כאשר האדם שב לבוראו וחפץ לעשות רצון קונו.

^י שהרי הקב"ה מקדים תרופה למכה, כפי שרואים בכל מה שהיה בתחלת המגילה.

^ט כשעושה רצונו, וכן גם כשלא עושה רצונו - הגזירות לא במטרה להרע ל"בן" אלא להטיב לבן ולחנכו.

הברכות שאדם אומר בכל יום, אולם חזינן שצריך לחזק ידיעה זו כגון "וידעת היום והשבת אל לבבך" כתב רבינו בספרו ימלא פי תהלתך [עיונים בתפילה ביאור תפילת עלינו לשבח] וז"ל: ומדאומרים והשבת אל לבבך משמע שצריך לעשות פעולה שהלב ירגיש ולא מספיק הידיעה בלבד. וכן מדובר רבות על כך בספרים [כגון שו"ע סימן ה' ובמ"ב שם בשם ספר חסידים, מובא בהערה*].

וכך רבינו עשה שהקפיד ביותר על כוונת הזכרת שם ה', ולמרות שנבאר דבר זה אי"ה במקום אחר - נזכיר מעשה אחד: בערוב ימיו של רבינו נוכח שם רבי ישראל מאיר כהן שליט"א (שזכה להיות אחד משני הכהנים במנין של רבינו עד עלייתו לישיבה של מעלה) לבדו, מאחר שהנכד המסור רבי נח שהיה לידו יצא לרגע. רבינו החל לברך ברכות השחר, ולפתע נתקע באמצע הברכה ולא המשיך, הרי"מ כהן נבהל, פחד פן קרה משהו לבריאות רבינו, ורץ מהר לקרוא לרבי נח מהחדר הסמוך. רבי נח מיד ניגש לרבינו, ואמר: "אדון הכל, היה הוה ויהיה, תקיף בעל כל הכוחות כולם" - ואז רבינו המשיך בברכה. התברר שרבינו, מפני תשות כוחו, לא היה לו וודאות שיכוון את שם ה' הגדול ונורא כיאות, ולפיכך עצר מלהזכירו. מבהיל הרעיון !!!

* ונביא את לשון השו"ע: סימן ה' - כונת הברכות ובו סעיף אחד יכוון בברכות פירוש המלות, כשיזכיר השם יכון פירוש וכו' ובהזכירו אלהים יכוון שהוא תקיף בעל היכולת, ובעל הכחות כולם עכ"ל.

ועל החומרה שיש בדבר שהאדם אומר הברכות מלומדה בלי להתעורר מהדבר ובלי להפנים גדלות ה' נוראותיו ורוב חסדיו עם האדם לתודעתו כתב שם המ"ב וז"ל: ולא יעשה כאדם העושה דבר במנהג ומוציא דברים מפיו בלא הגיון הלב, ועל דבר זה חרה אף ה' בעמו ושלח לנו ביד ישעיה [כ"ט י"ג] ואמר "יען כי ניגש העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחוק ממני וגו'" ועי"ש עוד מה שהאריך בגודל העונש עבור זה.

פרק ג' – טוב לב משתה תמיד

אמר רבינו התעוררות לשמחה מסיום ותחילת השו"ע - טוב לב משתה תמיד.

איתא בשו"ע או"ח סימן תרצז:

אין אומרים תחנה בפורים (בי"ד וט"ו שבאדר א', ודין תענית והספד בהן), ובו סעיף אחד: יום י"ד וט"ו שבאדר ראשון אין נופלים על פניהם וכו' יש אומרים שחייב להרבות במשתה ושמחה בי"ד שבאדר ראשון (טור בשם הרי"ף) ואין נוהגין כן, מכל מקום ירבה קצת בסעדה כדי לצאת ידי המחמירים; (הגהות מימוני בשם סמ"ק) וטוב לב משתה תמיד.

אמר רבינו: הרמ"א פתח חיבורו על שו"ע או"ח ב"תמיד" וסיים ב"תמיד" פתח ב-"שויתי ה' לנגדי תמיד" וסיים "וטוב לב משתה תמיד" ללמדנו ש"תמיד" צריך להיות שמח, ואין הכונה לרקוד ברחובות, אלא שמחה בלב האדם כיון שהוא עובד ה'. לשמוח שהוא עובד ה'. כל יהודי הוא עובד ה', ועובד ה' צריך לשמוח!!

והוסיף ואמר ש - "העולם" אומרים על זה: ה"תמיד" הראשון הוא רציני מאוד - "שויתי", השני מדבר על שמחה, מי שרציני בבוקר - שה"תמיד" שלו הוא שהוא עובד את ה' היטב ובתמידות באופן של שויתי [שהוא כלל גדול לצדיקים וגו'] כשמגיע לערב - לסוף, זוכה שתמיד יהיה לו שמחה. ובלשון קצרה אם יקיים הרמ"א הראשון כהלכתו - יזכה שיהיה לו הרמ"א השני. ויפים הדברים לאמרם, שכך היתה עבודתו ולכך זכה, וקידוש ה' שעשה ב"סוף" היה לא פחות ממה שעשה בחיי חיותו, ואשרינו שזכינו לראות בעינינו זאת.

פרק ד' – אופן השמחה בפורים

השירה הריקוד ההתענגות וההתרפקות על השי"ת^ב

ביטוי לאהבת השי"ת

אמר רבינו: כאשר האדם מתעורר לשיר ולשבח להבורא ית' יש בכך ביטוי להודאת האדם להשי"ת, אהבתו וערגתו אליו.

דברי מרן אלו מבוארים כמין חומר בדברי רבי יהודה הלוי בספרו הכוזרי וז"ל:

"כללו של דבר, כי תורתנו נחלקת בין יראה ואהבה והשמחה, תתקרב אל אלוקיך בכל אחת מאלו, ואכן כניעתך בימי התענית לא תקרב אל האלוה יותר משמחתך בימי השבתות וימים טובים אם שמחתך זו באה מתוך מחשבה וכוונה.

כי כשם שהתחנונים צריכים מחשבה וכוונה, כך גם השמחה בדבר האלוה ובמצותו צריכה מחשבה וכוונה, למען תשמח במצוה עצמה מתוך אהבתך למצוה עליה, ותכיר מה היטיב לך בה, וכאילו באת לביתו, כקרוא אל שולחנו ומנעמיו, ותן שבח על כך בפיו ובלבך.

^ב ובענין חשיבות השמחה, ועל שהיא מגלה למפרע כוונת העובד, ומעידה על אהבתו ורצונו הכנה ושאיין עבודתו באונס אלא ברצון כתב הילקוט מעם לועז [דברים פרק כ"ח פס' מ"ז] וז"ל: ונאמר בדוד [דה"א כ"ט] וישמחו העם על התנדבותם כי בלב שלם התנדבו לה' ויברך דוד את ה' וגו'. והפסוקים יתבארו על פי מאמר חז"ל ויתיצבו בתחתית ההר מלמד שכפה עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם אם אתם מקבלים התורה מוטב, ואם לאו שם תהיה קבורתכם. אר"א מכאן מודעא רבה לאורייתא. א"ר אעפ"כ הדור קבלוה בימי אחשוורוש שנאמר קיימו וקבלו, קיימו מה שקבלו כבר. ולכאורה הוא תמוה, שהרי הכתוב מדבר על מצות פורים ומהיכן אנו יודעים שזה מוסב על כל התורה.

ותירצו הראשונים שמחמת שמחתם שנעשה להם נס כאילו קרעו המודעה. נמצא שהעושה מצוה בשמחה אע"פ שבתחלה היתה באונס, נחשב כביטול האונס. וזהו שאמר דוד המלך ע"ה וידעתי אלהי כי אתה בוחן לבב אני ביושר לבי התנדבתי כל אלה כאשר אתה יודע ובוחן לב, אך עמך הנמצא פה אין אני יכול לידע איך היה בלבם אם התנדבו בלב שלם או באונס, כי כן צויתי אותם והרי זה כגזרת מלך. אבל כיון שראיתי שבשמחה התנדבו והשמחה מורה על ביטול האונס! לכן התפלל שמידה זאת תהיה לעולם שתהיה נדבת לבם בשמחה לעולם..

ואם תעלה עליזותך במצות אל מדרגת הזמר והריקוד - יהיו לך גם אלה עבודת האלוקים ואף על ידם תדבק בענין האלקי! [כוזרי מאמר שני אות נ].

מצינו בדבריו שהזמר [והוסיף גם ענין הריקוד] - והשמחה בזה הם ביטוי [בפועל] של אהבת האדם להשי"ת.

ענף במצות אהבת ה'

עוד ביאר רבינו - בלומדו את ההקדמה לספר מסילת ישרים, ואמר יסוד: כל ענין השמחה כלול במצות אהבת השם.

וז"ל הרמח"ל בהקדמתו:

"הוא מה שמרע"ה מלמדנו באמרו [דברים י'] ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך, כי אם ליראה את ה' אלקיך ללכת בכל דרכיו ולאהבה אותו... כאן כלל כל חלקי שלימות העבודה הנרצית להשי"ת והם היראה, ההליכה בדרכיו, האהבה, שלמות הלב, ושמירת כל המצות.

מפרט הרמח"ל:

היראה... ההליכה בדרכיו... האהבה - שיהיה נקבע בלב האדם אהבה אליו ית' עד שתתעורר נפשו לעשות נחת רוח לפניו כמו שלבו מתעורר לעשות נחת רוח לאביו ולאימו... וישמח שמחה רבה בעשותו דבר מזה.

עוד נמצא בדברי הרמח"ל בהמשך ספרו מס"י [פרק י"ט - בביאור חלקי החסידות] וז"ל:

החלק השני מן החסידות הוא באופן העשייה, והנה גם זה נכלל בשני עניינים, אמנם תחתיהם נכללים פרטים רבים, ושניים הראשיים הם היראה והאהבה, שני עמודי העבודה האמתית שזולתם לא תכון כלל.

בכלל היראה יש: ההכנעה מלפניו יתברך, הבושת בקרוב אל עבודתו, והכבוד הנעשה אל מצותיו אל שמו יתברך ואל תורתו.

ובכלל האהבה: השמחה, הדבקות, והקנאה עי"ש.

פרק ה' – השירה והשבח

פתח דבר

כשהובאו בפני מרן זצוק"ל הדברים שנכתבו בפרק זה על השירה [תשע"א], הראה על מה שכתב בספרו ימלא פי תהלתך ולפיכך נביא זאת בפתח הפרק.

כתב רבינו - "והנה קרבת הקב"ה לאדם אינה שווה בכל הימים, כי יש יום שיש בו קדושה יותר - היינו שיש יותר קרבת אלוקים בארץ, והימים הטובים דבקותם קרובה יותר, וברגל שאבו רוח הקודש [כמבואר בשמחת בית השואבה פסיקתא רבתי פ"א], וקדושת שבת היא הקדושה הכי גדולה, והנה ככל שתשרה על האדם יותר רוח הקדושה, יוכל להגיע לחדש שירי אהבה להשי"ת.

לפי זה הבחינה היותר גדולה [לשבח ולשורר] היא כשהאדם בקרבה להשי"ת בדרגת שבת". [ספר "ימלא פי תהלתך" ח"א דף קמ"ז].

השירה מראה ערגת האדם לבוראו

אמר רבינו השירה והשבח להבורא ית' [בין בזמירות שבת, בין בכל יום ויום באמירת פסוקי דזמרה, או כל אימת שמתעורר לשבח להקב"ה] מלבד ההודאה להשי"ת שיש בה, מראה את אהבתו וערגתו של האדם אליו, וכן גם מעוררת לירא"ש.

בשיחה המובאת לעיל כתב רבינו על שמחת אדה"ר וגו' הביא רבינו בסוף דבריו ז"ל:

"כתוב [בספרים] שת"ח הוא בבחינת שבת, היינו דת"ח וחסיד גדול יכול להשיג מדרגה כזאת [לחדש ולשורר להקב"ה זמירות באהבה ודבקות] גם ביום רגיל".

ודרגה של ת"ח המשורר מובא בספר אורחות צדיקים [שער השמחה] וז"ל: "אברהם ודוד כל היום כולו היו עוסקים בתורה, ומפארים ומשבחים בשירות ותשבחות להקדוש ברוך הוא, להרים קול בשמחה [עי' עזרא פרק ג' פס' י"ט], ואז מצליח בכל דרכיו, וטוב טעמיו, ושולח רוח-הקודש בקרבו, ולבו שמח,

ומתמלא אהבת הקדוש-ברוך-הוא, ונפשו קשורה בגיל, ומגלה לו רזים וחידושים של מעלה. וכו'.

שירה - ביטוי בפועל של השמחה

 כך רואים ברש"י בגמ' ערכין [דף י"א ע"א] - "מנין לעיקר שירה מן התורה... רב מתנה אמר מהכא - תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובטוב לבב - איזו היא עבודה שבשמחה ובטוב לבב הוי אומר זה שירה. ופירש"י: אין אדם שר שירה אלא מתוך שמחה וטוב לבב, דכתיב [ישעיהו ס"ה] הנה עבדי ירונו מטוב לב. [ועי' שערי תשובה אר"ח סימן תרצ"ז אות א'].

 וכך רואים בלשון חז"ל בברכות ק"ש סמוך לתפילת שמונה עשרה: "משה ובני ישראל לך ענו שירה בשמחה רבה ואמרו כלם מי כמכה באלים וגו'" שעמדו על שפת הים ושמחו על גאולתם, פרצו בשירה. [עי' פסחים דף קי"ז ע"א].

וכן בכיוון ההפוך:

השירה והנגינה - מעוררים את השמחה

 כפי שכתב ר' בחיי בספרו כד הקמח ערך שמחה וז"ל: "ועל כן היה ענין השיר במשכן ובמקדש בפה ובכלי שהוא מביא את האדם לדרך השמחה... כי היו הלויים מוזהרין ומצוים לשורר ולעורר השמחה על מצות הקרבן כדי להיות מעשה המצוה בשמחה".

 "והיה כנגן המנגן ותהי עליו רוח ה'" [מלכים ב' פרק ג' פסוק ט"ו] ומסביר בעל המצודות [שם]:

"קחו לי מנגן לשמחני בנגונו, כי בעבור שכעס על יהורם לא חלה עליו הנבואה, כי אין הנבואה שורה אלא מתוך שמחה, והכעס בא היא עם העצבון".

 אמר רבינו כשעסק בשמחת בית השואבה לאיזו דרגה יכול אדם להגיע כאשר הוא נותן את "עצמו" להקב"ה, והחל לדבר על יונה הנביא שזכה לנבואה בשעת שמחת בית השואבה, כדאיתא בירושלמי מסכת סוכה [פרק ה' דף כ"ב ע"ב] וז"ל:

יונה בן אמיתי מעולי רגלים היה, ונכנס לשמחת בית שואבה, ושרת עליו רוח הקודש [שילך לנינוה, ולפיכך ברח משם ליפו - קרבן העדה] ללמדך שאין רוח הקודש שורה אלא על לב שמח, מה טעמא והיה כנגן המנגן ותהי עליו רוח אלהים, אמר רבי בנימן בר לוי והיה כנגן במנגן אין כתיב כאן אלא והיה כנגן המנגן ותהי עליו רוח אלהים.

וביאר קרבן העדה: כנגן במנגן אין כתיב כאן - דהוה משמע שניגן בכלי שיר המנגן, אלא הכי קאמר, והיה כנגן דבר הגורם המנגן, והוא הלב המבין, שכן נקראים המשוררים בדברי הימים מבינים, ושרתה עליו רוח ה'.

והמשיך רבינו ואמר: היום אין כזה דבר, לא שייך להגיע לדרגת נבואה, אבל שייך להגיע למעלות אחרות, גם היום יש דברים שהקב"ה נותן למי שנותן את ליבו לו. ומה שכתוב שיונה היה מעולי הרגלים, כדי להגיד שהיתה לו גם זכות המצווה הזו [דהיינו שמלבד שנתן ליבו - שהי' לו לב המבין כמ"כ הקרבן העדה, התווסף גם זכות מצות עליית הרגל].

 ועוד מסבירה הגמ' במסכת שבת [דף ל' ע"ב]:

"ושבחתני אני את השמחה - שמחה של מצוה... ללמדך שאין שכינה שורה לא מתוך עצבות ולא מתוך עצלות ולא מתוך שחוק ולא מתוך קלות ראש ולא מתוך שיחה ולא מתוך דברים בטלים אלא מתוך דבר שמחה של מצוה שנאמר ועתה קחו לי מנגן, והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה'".

 ואין השכינה שורה אלא מתוך שמחה, וכל הנביאים לא היו מתנבאים בכל עת שירצו, אלא מכונים דעתם ויושבים שמחים וטובי-לב ומתנבאים, שאין הנבואה שורה מתוך עצלות ולא מתוך עצבות אלא מתוך שמחה [שבת ל', ע"ב]. לפיכך בני הנביאים מביאים לפניהם נבל ותף וכינור ומבקשים הנבואה, כדכתיב: "והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד ה'" [מלכים-ב' פרק ג', ט"ו] [אורחות צדיקים שם, מקורו מלשון הרמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ז' הל' ד'].
מלשון הרמב"ם הלכות יסודי התורה פרק ז' הל' ד'.

חשיבות השירה לפני השי"ת

בדבר חשיבות השירה להשי"ת הביאו לפני רבינו את דברי מוהר"י מוסקאטו [שהיה בתחילת תקופת האחרונים ומביא רבות מדבריו המודפסים בסוף "קונטרס הספיקות" עי"ש] בספרו נפוצות יהודה הדרוש הראשון בשם ספר לבנת הספיר וז"ל:

בעי בר נש לאתרעא באוריתא ובצלוחתא למישרי עלוי רוח קדישא ואתערו והוא כנגן המנגן ותהי עליו וגו' בגין שנשמטא אתגזרת מלעילא מצרור החיים ורגילא בניגונין ובשיר של מלאכי השרת ושיר הגלגלים, עתה בהיותה בגוף ושומעת ניגון אז מוצאת נחת רוח ונהנית כפי מה שהיתה רגילה בהיותה דבוקה ביסודה בקול נועם הגלגלים, ומריבוי ההנהאה והערבות [והביא מוהר"י מוסקאטו למעלה מזה שקרוב לוודאי שהגלגל התשיעי קרוי "עֲרָבוֹת" על שם עֲרָבוֹת הניגון הנמשך ממנו] ראויה לשרות עליה רוח אלקים כפי הנהגתה ביסודה הראשון.

והוסיף רבינו על דברים גבוהים אלו [כפי שקרא למש"כ המוהר"י מוסקאטו] את דברי הגר"א המובאים בהקדמת פאת השולחן וז"ל:

הגר"א שיבח את חכמת המוסיקא והיה אומר אז כי רוב טעמי התורה וסודות שירי הלויים וסודות תיקוני הזוהר אי אפשר לידע בלעדיה, ועל ידה יכולים בני אדם למות בכלות נפשם מנעימותיה, ויכולים להחיות המתים בסודותיה הגנוזים בתורה הוא אמר כמה ניגונים וכמה מידות הביא מרע"ה מהר סיני והשאר מורכבים, עכ"ל - והוסיף רבינו שגם לכיוון ההפוך יכולים להמית אחרים על ידה.

תפילה בשירה ע"מ שתתקבל

"ואתחנן אל ה' בעת ההוא וגו'" [דברים פ"ג פס' כ"ג] וכתב בעל הטורים שם וז"ל:

"ואתחנן. בגימט' שירה, שאמר לפניו באופן של שירה כדי שישמע תפלתו". ע"כ.

שאלו את מרן [מנחם אב תשע"ו] מהו הכח שיש בשירה שגורם שה' ישמע את התפילה. וענה - שכאשר דבר נאמר באופן של שירה יש לדבר יותר מעלה וחשיבות [ולפיכך נחשב יותר מושלם], וכן גם מצינו באומות העולם שדבר שנאמר באופן של שירה נחשב יותר יפה. ולכן כאשר נאמרת התפילה באופן

היותר משובח, היותר היפה, עולה הדבר לנחת, והקב"ה מרוצה מזה, [ולפיכך יותר נשמעת תפילתו].

השיר שמנצח את יצר הרע

ועוד על עוצמת וחשיבות השירה כתב הגר"א בביאורו לספר דברי הימים וז"ל: "בכוח השיר מנצחים ליצר הרע" ונביא מה שביאר רבינו בדברי הגאון האלו.

איתא בדברי הימים פרק כ"ג: וַיֵּאָסֶף אֶת כָּל שְׂרֵי יִשְׂרָאֵל וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם, וַיִּסְפְּרוּ הַלְוִיִּם מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וּמַעְלָה וַיְהִי מִסְפָּרָם לַגְּבֻרִים שְׁלֹשִׁים וּשְׁמוֹנֵה אֶלֶף, מֵאֵלֶּה לְנִצָּחַן עַל מְלֹאכֶת בַּיִת ה' עֹשִׂים וְאַרְבַּעַת אֶלֶף וְשֹׁטְרִים וְשֹׁפְטִים שֵׁשֶׁת אֲלָפִים.

והתחבטו המפרשים מהו לשון ניצוח מה שייך לשון נצחון בענין שירה ועי' מה שביארו שם, והגר"א באדרת אליהו ביאר, וז"ל: "לנצח, על שם שבכוח השיר מנצחים ליצר הרע".

ושאלו את רבינו מה הביאור בדבריו?!

ענה רבינו ואמר - אם אחד שר שיר בעלמא, שיר זה לא יכול לפעול שום דבר על יצר הרע, והמחיש זאת רבינו ואמר - וכי אם אחד שיצרו תוקפו ישיר לו שירים וכי יועיל משהו להכניע את יצרו? אלא שעושים מצוה בשירה זה דבר אחר, וכאן הלויים עשו מצוה ע"י השירה, וזה שוקל כנגד הכל.

וכעין זה איתא בשערי תשובה סימן תרצ"ז, וז"ל בקצרה - "שאינ יצה"ר מסתלק ע"י שירה לבד אלא ע"י ד"ת שהוא תבלין שלו". [ובהערה נביא חלק מלשונו^י].

^י ומפני חשיבות הדברים נביא גם לשון השע"ת בארוכה: דאמרינן בערכין [דף י"א] מנין לעיקר שירה מה"ת וכו' איזה עבודה שהיא בשמחה ובטוב לבב הוי אומר זו שירה, ועי"ש ברש"י דמייתי מישעיה ס"ה הנה עבדי ג'ננו מ'טוב ל'ב. ועי"ש בתוספות דאשכחן נמי גבי ד"ת: שכתב רש"י ברות שיש במדרש 'וייטב לבו' בדברי תורה. וכן בשבת דף ס"ג 'ויטיבך לבך' על תלמוד תורה אלא דלא כתיבה בהדיא עי"ש ולזה אמר וטוב לב משתה תמיד כלומר שבטוב לב דהינו שירות ותשבחות וד"ת משתה תמיד. ולפי מ"ש במקום אחר

שירת החיות

ועוד סיפר רבינו על שירת החיות - וביאר שה"חיות" הכוונה לסוג של מלאכים ועי' סנהדרין דף צ"ה ע"ב שחיל סנחריב שמעו את שירת החיות ומתו, עי"ש.

וכן הוסיף לספר על בעל מגלה עמוקות שבלילה היו באים אצלו מלאכים ושרים עימו, והזהיר שאף אחד לא יכנס לחדרו מפני שזה סכנה, ולילה אחד נכנסו ג' אנשים והתחבאו תחת המיטה והתחילו ללמוד ובאו המלאכים ושרו עימו, וג' האנשים מתו [וביאר בפעם אחרת הטעם היות ואוזן האדם לא מסוגלת בשירת המלאכים], ונגזר עליו מהשמים שילך בגלות על דבר זה [ואע"פ שהזהיר שלא יכנסו, מ"מ כיון שנתגלגל מיתתם על ידו הוצרך כפרה] ופעם כשהיה באיזה סוכה נגנב שם גביע כסף וחדוהו שהוא הגנב ורצו להענישו וברגע האחרון נמצא הגנב ועזבו אותו, ולאחר מעשה זה נשלם כפרתו ונגמר גלותו [עי' אילה"ש עה"ת ספר במדבר פרשת בהעלותך].

לרצות את השי"ת בשירים

ומביא רבינו פעמים רבות את דברי ספר "שערי מוסר" לרבי אביגדור כהן צדק מבעלי התוספות [הובא בתוס' ישנים עירובין י"ד, כתובות ס"ג, ופעמים רבות בשטמ"ק, וגם בקצוה"ח סי' רמ"א] וז"ל ספר "שערי מוסר":

"ויהא אדם זהיר לשבח להלל ולברך למלך מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא תמיד, שהרי מצינו שהקב"ה חפץ ומתעדין ומתרצה, בשעה שבני אדם מהללין אותו ומזמרין לפניו!

על מ"ש ויחן ישראל נגד ההר דהינו שנסתלק היצה"ר מהם ולכן פי' רש"י ויחן כאיש אחד בלב אחד לפי מה דאמרינן בכל לבבך בשני יצריך וכאן שנסתלק היצה"ר לא היה להם רק לב אחד, ובקרא דכתיב 'שמחה ובטוב לבב', סמיך טוב ללבב מסתבר טפי למדרשה דקאי על שירה, שאין היצה"ר מסתלק בשירה לבד, כ"א ע"י ד"ת שהוא תבלין שלו, ואז עדיין יש שני לבבות. עי"ש.

תחילה שברא הקב"ה את עולמו, למה ברא את האדם? הלא אלף אלפין ישמשוניה וריבו ריבוון קדמוהי יקומון. וחיות ושרפים ואופנים ואראלים וחשמלים ומלאכים עד אין מספר, מהללים אותו תמיד.

אלא, מכאן אנו יכולים לידע שהקב"ה חפץ בשבחחות ושירות שבני אדם משבחין אותו, ומשוררים לפניו באימה - יותר ממה שחפץ במלאכי השרת המשוררים לפניו תמיד!! שאם לא כן, למה ברא את האדם? הלא גלוי וידוע לפניו שעתיד לחטוא, אלא שמע מינה שהוא חפץ בהם יותר אף על פי שחוטאים לפניו. ואשריו לעבד שחטא לאדוניו, שהוא יכול לרצותו בשירים לבד!!", עכ"ל.

👉 **וברמב"ן** [סוף פרשת בא] **כתוב וז"ל:** "וכוונת כל המצוות שנאמין באלוקינו, ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כונת היצירה, שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין לעליון בתחתונים חפץ, מלבד זה שידע האדם ויודה לאלקיו שבראו, וכונת רוממות הקול בתפילות וכוונות בתי כנסיות וזכות תפילת הרבים, זהו - שיהיה לבני האדם מקום יתקבצו ויודו לאל שבראם והמציאם ויפרסמו זה, ויאמרו לפניו בריותיך אנחנו!!".

👉 **וכן אומרים בזמירות שבת במזמור ברוך ה' יום יום - "... ברוך אלקינו שבראנו לכבודו, להללו, לשבחו ולספר הודו..."**

👉 **ובספר מטה משה סי' מ"ו כת' וז"ל** בספר אור זרוע וז"ל: "אני הכרתי יהודי אחד מוורמיזא והיה קורין אותו ר' בונים, והיה זקן וקובר מתים. ושמעתי על האמת, שפעם אחת השכים השמש לבה"כ וראה אדם יושב לפני בה"כ, ובראשו כתר של עשבים ונתפחד השמש ממנו וסבור שהוא שד, א"ל וכי אינך פלוני שמת אתמול? א"ל הן, א"ל היאך אתה באותו עולם? א"ל בטוב, א"ל מה זכות יש לך והלא אתה אדם קל [פירוש - שלא היה ת"ח או צדיק], א"ל רק בזכות שהייתי אומר ברכות בקול נעים בבית הכנסת, בזכות זה הביאוני לגן עדן ומכבדים אותי, וזה לך סימן שאני הוא שקברת אותי, כי תראה בית חלוקי קרועה, לפי שקרעת לי כשהלבשתני תכריכים, ושאל לו מה זה שבראשך? וענה

לו עשבים שבג"ע ששמתי בראשי כדי לבטל ריח רע שבעוה"ז... הלכך יקח האדם ללבו, ויאמר ברכות אלו בקול נעים וכוונה ויזכה לגן עדן, עכ"ל.

ועוד כתב שם: ובכן שמעתי בשם ר' יודא חסיד ז"ל, שאמר דבימות החורף שהוא קור גדול, מוטב שילכו לביתם אותם שאינם מלובשים בטוב, ואל יקצרו בשבחות של הקב"ה.

לשאלת תלמיד ששאל לגבי טעם דברי ר' יהודה חסיד ביאר רבינו - שהסיבה שאמר להם ללכת לביתם כדי שתפילת אותם אלו שקר להם תהיה מיושבת בינם לבין עצמם, ואין לומר שאמר זאת כדי שלא ירזו ויאיצו בשאר המתפללים. כי זה לא משמע מדבריו.

👉 והבית יוסף [באו"ח סי' ל"ו] - מביא ספר "ברוך שאמר" על צורת האותיות ומובא שהמחבר נקרא כן, ע"ש שהיה אומר פסוקי דזמרה בקול נעים.

👉 ובברכת ישתבח - "הבוחר בשירי זמרה" אמר מרן: ויש מדייקים - בשם האדמו"ר ממוז'יץ זצוק"ל ["בעל האמרי שאול"] - הבוחר בשירי זמרה כתוב אותו נוסח "הבוחר בתורה" - משמע ששוין!! [והכוונה שירי זמרה - לשבחים שמשבח את הקב"ה].

השירה ערגה לבורא עולם

וסיכם רבינו ואמר: בין בזמירות שבת [ובין בפורים], ובכל יום כשאומר פסוקי דזמרה או בכל זמן שמתעורר לשבח להקב"ה, זה דבר חשוב. שהרי שירה זו היא שהאדם מודה להקב"ה ומראה אהבתו וערגתו אליו, כלשון הפסוק "נפשי לך ערגה".

ודוד... אמר יערב עליו שיחי אנכי אשמח בה'... ואמר תרננה שפתי כי אזמרה לך... והיינו כי כל כך היתה מתגברת בקרבנו השמחה, שכבר השפתים היו מתנענעות מאליהם ומרננות בהיותו עוסק בתהלותיו יתברך, וכל זה מגודל התלהטות נפשו שהיתה מתלהטת בשמחתה לפניו. [מס"י פרק י"ט].

השירה חיזוק ליראת שמים

ועורר רבינו שיש בזה גם חיזוק ליראת שמים, ולכן כשמרגיש עצמו שנחלש ביראת שמים, יכול לעורר את עצמו גם ע"י שירות ותשבחות להקב"ה. ובספר נפש החיים כתב שקודם הלימוד יעורר את עצמו ביראת שמים וכן באמצע הלימוד אם יחלש בירא"ש, יפסיק ויעורר עצמו. והכל בכלל זה.

ומדרגה גדולה היא מאוד לגרום שהקב"ה יהיה מרוצה!!

והוסיף רבינו: וענין זה שרוצה לשורר כדי שהקב"ה יהיה מרוצה - הקב"ה מרוצה במה שטוב לאדם, אין לו בשביל עצמו שום צורך... אלא עשה כדי שהאדם יזכה, כדי שלאדם יהיה טוב. ברא את האדם כדי לשיר לפניו, וכי צריך את זה? אלא כדי שהאדם יזכה.

וכן מש"כ - "ברוך אלוקינו שבראנו לכבודו..." וכי הוא צריך כבוד? אלא עשה שיהיו כאילו מכבדים אותו, כדי שאנו נזכה, כדי שלנו יהיה טוב.

וגם הגיהנום ברא כדי שיהיה לנו טוב, כמו שאדם נותן לבנו מכה, אבל בכל זאת הוא הבן שלו, כך הקב"ה אוהב אותנו נותן לנו הגיהנום, ומטרתו שאוהב את הברואים, ורוצה לעשות להם טוב כדי שיתנקו מעוונות.

[על ענין הניגון בלימוד - עיין ספר מזקנים אתבונן ח"ד שער ראשון - "השמחה בלימוד" - "לימוד בקול ובניגון" ובכל הפרק שם].

פרק ו' – הריקוד

בהמשך למה שכתב הריה"ל: ואם תעלה עליזותך במצות אל מדרגת הזמר והריקוד... [לשוננו מובאת בעמוד טז] ונביא מה שכתב מרן בענין הריקוד^ט.

"הזדמנות" להודות להשי"ת על כל מה שגמלו

וכשדן רבינו בענין שמחת חתן וכלה: אגב שביאר שם ששיקר הדבר המשמח החתן והכלה הוא - "הריקוד", בתשובה לאחד ששאלו אמר: שכאשר רוקד מלבד מה שיכוון להמצוה - דהיינו לשמח החתן והכלה, יכול באותו זמן גם לחשב בדעתו את הטובות שעשה עימו הקב"ה ובשמחתו זו יבטא הודאה להשי"ת גם על מה שגמל עליו.

וכן אמר שאין זה חסרון בלשמה, ואדרבא דבר טוב הוא, שהרי באופן רגיל אם ירקוד משמחה באמצע היום להודות לבוראו, יחשב כשמשתגע או משתטה, וכאן יכול לנצל את ההזדמנות שיש מצוה שעבודתה באופן זה ויביע שמחתו והודאתו העצמית לבורא עולם על כל מה שגמל אותו.

מהחיצוני לפנימי ולהיפך

ועוד כתב שם: ומועילה הנהגה זו גם למי שלא מרגיש השמחה בליבו כדברי הרמח"ל וז"ל בספרו מסילת ישרים פרק הזריזות:

"ואמנם התבונן עוד שכמו שהזריזות הוא תולדת ההתלהטות הפנימית, כן מן הזריזות יולד ההתלהטות, והיינו, כי מי שמרגיש עצמו במעשה המצוה כמו שהוא ממהר תנועתו החיצונה, כן הנה הוא גורם שתבער בו תנועתו הפנימית כמו כן, והחשק והחפץ יתגבר בו וילך, אך אם יתנהג בכבודות בתנועת איבריו, גם תנועת רוחו תשקע ותכבה. וזה דבר שהניסיון יעידהו..."

^ט ומרוכזים דבריו בענין בענין שמחת תורה [מזקנים אתבונן חלק ה'] או בשמחת חתן וכלה [מזקנים אתבונן חלק ט'] שם הריקוד הוא דבר עיקרי.

ואולם האדם אשר אין החמדה הזאת לזהטת בו כראוי, עצה טובה היא לו שיזדרז ברצונו, כדי שימשך מזה שתוולד בו החמדה בטבע, כי התנועה החיצונה מעוררת הפנימית, ובודאי שיותר מסורה בידו היא החיצונה מהפנימית, אך אם ישתמש ממה שבידו, יקנה גם מה שאינו בידו בהמשך, כי תולד בו השמחה הפנימית, והחפץ והחמדה מכח מה שהוא מתלהט בתנועתו ברצון".

ויוכל אגב קיום מצות שמחת חתן וכלה זו לעורר את שמחתו הפנימית.

פרק ז' – העולה מהדברים

נמצא שאדם השמח בפורים ונותן דעתו וליבו על מה שבחר בו השי"ת, ועל הידיעה שאין מעצור להשי"ת להושיעו ברב או במעט, ומרומם עצמו בידיעה שיודע את בוראו, ומתוך שמחתו משורר ומשבח לבוראו [ואפילו גם מגיע לדרגת הריקוד] הרי שמחה זו היא ביטוי לאהבה, הודאה, ערגה ודבקות בהשי"ת ומעידה על רוממות המחשבה של אדם זה.

מלבד שבמחשבה על שמחה זו מקיים המצוה היום לשמוח כתקנת חז"ל, והזדמנות נדירה^ט שלא מצויה בכל יום ומלבד זה אולי יזכה ויצליח להגיע לעבודה הגדולה של השמחה במצות^ט. וכאמור יוכל גם להעזר בכך בענין שהפנימיות מעוררת החיצוניות ולהיפך, וממילא כפועל יוצא יזכה להאהיב את השי"ת עליו ועל כל סביבתו.

^ט נדירה שהרי שבכל יום, אפילו אם ירצה לשמוח כך - לא יוכל, שהרי יחשב בעיני אנשים למשתגע.

^ט דהיינו לשמוח כי "מְצֻנָה" דווקא, ולא בגלל סיבה אחרת [ומבוארים דברי מרן בזה בספר מזקנים אתבונן חלק ד'].

פרק ח' – לא להפסיד את זמן התעלות חשוב זה

לקט עניני בענין חשיבות הזמן וחשיבות יום הפורים מספרי ימלא פי תהלתך."

חשיבות ימי הפורים

והנה ימים אלו הם ימים גדולים מאד, דהימים שהיו בהם ניסים לישראל הם ימי רחמים המסוגלים מאד לעליה, וכלל ישראל התעלו בזמן הזה, ואמרו בשבת [פ"ח א'] שבימי אחשורוש חזרו וקיבלו את התורה ברצון, שהי' כזה התעוררות גדולה וזה זכות גדול מאד, ולכך ככל כמה שמתחזקים בימים אלו בתורה בתפילה וביר"ש ומתגברים בעניני המידות זוכים לעליה גדולה.

ומצד שני תמיד דוקא בזמנים כאלו היצר שם את כל כוחו שיעשו להיפך, וממילא יוצא שח"ו רוצים לפגוע באנשים, דיש לפעמים איזה ריב עם אחר, אבל דוקא בזמן הזה צריך לעבוד על עצמו ולהתחזק, ולא לחשוב שיגדל מדברי ליצנות, דמזה גודלים ח"ו קוצים וברקנים ולא דברים טובים, ואדרבה בזמן שאפשר לעלות ברוחניות צריך להטיב עם חבריו בכדי שיהא אהבה ואחוה בין איש לרעהו, ולהתחזק באמונה בה'. [ימלא פי תהלתך - פורים מאמר מחיית עמלק סילוק הרע מהעולם].

כוחות היצר לרמות אנשים

אגב ענין פורים וצריכים לראות דבזמן שיש הקדושה שלא יצא ח"ו להיפך ולא לתת לרמות את עצמו, היצר מוצא הזדמנות לרמות האנשים, שהרי זה זמן שצריך לשמוח, אבל זה צריך להיות שמחה של מצוה, ולא שמחה שתביא

" לוקט ע"י אחד ומיוחד החפץ בעילום שמו מישיב"ק אמרי משה ירושלים.

לידי קטטות לה"ר ורכילות ושאר דברים הנובעים ממדות רעות. וצריך לשים לב שלא להיות נתון תחת השפעת היצר, דבזמנים אלו כמו שיש הקדושה, יש הטומאה רח"ל, והיצר עושה כל המאמצים להפיל האדם, ולדאבוננו אם לא שמים לב מאד אז היצר מצליח, תמיד הוא מרויח ויוצא וידו על העליונה, וע"י זהירות בכל הענינים הרוחניים יעזרנו ה' [נימלא פי תהלתך - פורים מאמר מחיית עמלק סילוק הרע מהעולם].

כל המקודש מחבירו חרב מחבירו - היאך להתגבר כנגדו

אבל המלחמה בעמלק זה מלחמה כנגד הרע, שהם סמל הרע, וכשהיו ניסים, השמחה לא מתבטאת רק במה שהרגו אותם, אלא העיקר צריך להיות בעשיית טוב, שכלל ישראל מרבים אהבה ביניהם ומחפשים לשפר את המידות, דכל אחד משתדל להחדיר בתוכו רגש של אהבת הבריות ואהבת חברים, וחז"ל תיקנו לבטא הדבר בשמחה ומשתה ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים. והנה דוקא בימים אלו שצריכים להתחזק בתיקון המידות להכניס בלב אהבה לאחרים, אז הרע מתגבר דכל המקודש מחבירו חרב מחבירו, וצריכים לדעת דבלי שיפור במידות א"א לזכות לתורה, ונראה להתחזק בימים מקודשים אלו בשיפור המידות ואהבת חברים, וכשנתחזק בזה נזכה לסייעתא דשמיא [נימלא פי תהלתך - פורים מאמר סילוק הרע ע"י עשיית טוב].

יום כיפורים כפורים

הרי מובא בספרים דבר נורא בשם האריז"ל דיום כיפורים כפורים, וא"כ יכולים להתעלות מאוד בפורים, די ששמחה ואהבה בין איש לרעהו, במצוות של בין אדם לחבירו דתיקנו חז"ל משלוח מנות ומתנות לאביונים מתרבה אהבה ואחוה בכלל ישראל, וזה דבר גדול שמרומם את האדם, דבמקום שהקנאה התאוה והכבוד ששולטים תמיד על האדם וקשה להמלט מהם, ביום הפורים מתרוממים, וזה דבר גדול מאוד שאפשר להתרומם על ידו, ומה היצה"ר עושה, מבלבל את האנשים שלא יעשו לשם מצוה, אלא משתטים סתם ולא יוצא מזה כלום, במקום שיתעלו מאוד, אפי' אם לא עוברים עבירה

אבל לא יוצא כלום, וזה כ"כ נשתרש עד שחושבים דכפי שיותר משתטים יותר מקיימים את המצוה, זה לא כך, יש שיטות בענין חייב אינש לבסומי, אבל זה כשעושים לשם מצוה ולש"ש, ומי יכול לומר בזמנינו שעושה הכל לש"ש [ימלא פי תהלתך - פורים מאמר מצוה גוררת מצות].

קבלת התורה ברצון

ואם כבר כמה ימים לפני פורים יש ביטול תורה איך יזכו, בכדי לזכות למצוה זה ע"י מצוה, א"א לזכות למצוה ע"י עבירה, וכי ע"י דברים בטלים אפשר לזכות לקדושה ולמצוות, הרי זה תרתי דסתרי, דמצוה גוררת מצוה ועבירה גוררת עבירה, וע"י עשיית מצוה זוכים לעוד מצוה וא"א לשנות הסדר ממה דאחז"ל. וא"כ בימים שתיקנו חז"ל היו צריכים להתחזק בכל מילי דקדושה, בת"ת בתפילה ובמעשי המצוות, בכדי לזכות לתועלת מהיום הגדול הזה, דאינו יום רגיל דחז"ל אומרים שהגיעו אז למדרגת קבלת התורה ברצון, וכי אפשר לתאר דרגה זו, דעל מה שאמרו לפני מתן תורה נעשה ונשמע, אמרינן בשבת [פ"ח א'] שק"כ ריבוא מלאכי השרת ירדו ונתנו ב' כתרים על כל אחד, אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע, ובכל זאת קבלת התורה הי' קצת באונס, אבל בפורים זכו לקבלת התורה ברצון, וכי אפשר לתאר את הזכות שבזה, וחז"ל קבעו יום הזה למועד, הרי דכל אחד יכול להתעלות קצת ביום הזה לפי דרגתו, בודאי זה לא פשוט, אבל משמע ששייך, והלואי שנזכה לזה [ימלא פי תהלתך - פורים מאמר מצוה גוררת מצות].

סכנת הפגיעה בזולת

היות שמתקרבים ימי פורים דפרזים ודמוקפין, בהם יש חשש של פגיעה באנשים, בחורים, ומחנכים, אשר זה חטא ועון גדול, והרבה שנים אחרי זה סובלים הפוגעים והמביישים, ולא יודעים את חומרת הדברים, באתי בזה לעורר כי זה כמשחקים באש, שומר נפשו ירחק מעון החמור של המלביין ברבים. ויהי רצון שהזמן ינוצל לחזוק ולאהבה בין אחד לרעהו ולכל לומדי

ומלמדי תורה, וכל א' יתרומם ברוחניות כנפש לב מבקשי השי"ת [ימלא פי תהלתך - קובץ אגרות].

על כל פעולה ופעולה

אנו עומדים זמן קצר לאחר הפורים וסמוך לחודש ניסן, ידוע דכל מעשה ופעולה שהאדם עושה לא נאבד אלא נשאר לתמיד, בעולם הנצח בודאי שזה נשאר ועל כל פעולה צריך לתת דין וחשבון, אבל גם בעוה"ז רואים איך שכל פעולה משפיע. לכל יחיד יש כל מיני מצבים, לא נחשוב שזה רק לציבור, בודאי קבלת הציבור יותר חזק מהיחיד, אין מה להשוות, אבל גם ליחיד יש כל פעם הזדמנויות שונות דביכלתו לעלות, יש לפעמים התעוררות בנפש האדם, הוא מתעורר יש לו מחשבה ורוצה לעלות, ואם הוא מתחזק ומנצל את אותו הזמן, הוא יכול להיות מאושר לכל החיים, הוא יהיה מאושר ודורותיו יהיו מאושרים ויבנה נצח, ואם הוא ח"ו מסיח דעת ולא מנצל את הזמן הזה הוא מפסיד, זה מה שאנחנו רוצים ללמוד לדעת שתמיד יש לאדם הזדמנויות שונות שיכול לנצל אותם [ימלא פי תהלתך - פורים מאמר לנצל זמני התעוררות להתעלות].

זהירות מלהפסיד ימים גדולים

תוספת מספר "צדיק כתמר יפרח"

הנה יש ימים גדולים ומסוגלים באופן מיוחד כחנוכה ופורים ויו"ט, ובא השטן ומפיל בזה את האדם בשביל כמה (לאטקעס) לביבות, ושאר שטויות שעושה בהם. [השטן מוצלח מאד בזה].

כתב רבינו בספר 'ימלא פי תהלתך' דיום הפורים אשר תכליתו להוסיף באהבת איש לרעהו ע"י המצוות הקשורות בו, והנה את זה לעומת זה עשה אלקים, כי בו בזמן שאפשר ע"י זה לעלות ברוחניות בעשיית המצוות, ולזכות לעשות נחת רוח ע"י שירבה אהבת חברים וכדומה, אז היצה"ר מכניס דוקא להתלוצץ ולבזות אנשים, ובמקום מצוה יוצא עבירה, כי כך דרכו של היצר. עכ"ל. וטעם

הדבר דכל המקודש מחברו יצרו גדול ממנו, ודוקא פורים שהוא כזה יום גדול, היצר גובר.

רבינו הסביר למה פורים זה עת רצון שיש עקרות שנפקדות וכן אנשים נפקדים בפרנסה, מפני שזה יום גדול לקיים מצוות של בין אדם לחבירו, ה' אוהב מאד את כלל ישראל, ביום שבו מתרבה אחוה ורעות. [ואני תפלתי לך ה' עת רצון וכו'].

(ערב פורים תשע"ג) אמר רבינו כתבתי אתמול מכתב לישיבה על ענין שנהגו לעשות בפורים 'פורים רב' וכן על שאר הליצנות שעושים, וכתבתי אדם צריך לעלות והדברים האלו הם סיבה לרדת. אדם תמיד או עולה או יורד, בדרך כלל יורד, מעטים העולים.

בענין שכרות בפורים: יש את הרמ"א, [שיוצא ידי חובה ע"י שינה], בישיבת ארחות תורה לומדים, בליל פורים ולא משתכרים, ו"העבירה" עלי, זה מה שלומדים בליל פורים.

ר' משה סולוביצקי זצ"ל היה משתכר ומדבר דברים גבוהים, בענין אחדות ה', הי' ממש מיוחד. הלואי אני הייתי במדריגה זו.

כתב רבינו מכתב בליל תענית אסתר תשע"ב בן אדם ששותה דברים המשכרים אז אינו שולט על הנהגתו ועל דיבוריו ואז אינו אדם כי כל המעלה של האדם הוא השכל אשר חנן לו אלוקים.

(ליל ש"ק תצוה תשס"ח) רבינו סיפר שאמרו לו בשם הגר"ק שאמר בשם אביו הסטייפלר זצ"ל שמי שהתחפש בישיבה בפורים להמין יצא לתרבות רעה, אמר רבינו אני חושב בטעם הדבר כיון דהוי כפתיחת פה לשטן. [יש כאלה שמתחפשים לשוטר וכדו' ובאמת הדבר לא טוב].

(אד"ב תשע"ד) בחורים שאלו מה לקבל להתחזק לקראת פורים, השיב רבינו בבין אדם לחברו.

פורים לימוד שהכל לטובת אדם

(ליל ש"ק וישב תשע"א) פתח רבינו ואמר הנה מחר נקרא פרשת השבוע וישב, אם נתבונן במה שכתוב במהלך הפרשה, נראה לכאור' שיש דברים מיותרים במה שסיפרה התורה.

אלא לימדה התורה שכל מאורעות שעוברות על האדם שנראה לו כאילו לא טוב בשבילו, הכל מביא את הגאולה השלימה לבסוף.

כדמצינו אצל יוסף הצדיק את כל השתלשלות הענינים שנראה כל דבר לעצמו שהיתה רעה עבורו, ואין קשר בין דבר לדבר. לימדה אותנו התורה הק' שבסופו של דבר הכל לטובת האדם, הכל בשביל להביאו לגאולה להיות מלך שעי"ז נגאלו כל המשפחה.

הוסיף רבינו ואמר שזה ג"כ מה שמצינו במגילת אסתר שכבר אומר הגר"א שלכאור' נראה שאין קשר בין מאורע למאורע, אבל כשהכל מסודר וכתוב רואים שהכל מכוון מלמעלה להגיע בסופו של דבר לישועה. וזה לימוד לבן אדם, שנדמה לו שקורים לו דברים לא טובים, ואינו מבין שבעצם הכל לטובתו להביאו לתכלית הטובה.

ומהאי טעמא בנס חנוכה אין מגילה, מכיון שבחנוכה היו ניסים גלויים ולזה לא הוצרך למגילה, משא"כ בפורים שהניסים היו בהסתר, הוצרך מגילה להכתב כל הדברים כדי שהאדם יתבונן ויראה את כל מהלך הניסים שנעשו.

והנה החזו"א ישב ולמד בוילנא בשקט ובשלווה, ולפתע יום אחד החליט החזו"א לעלות לא"י ולא היה מובן מה מביא אותו לעלות לא"י, מה קרה, ובסופו של דבר זה חיזק את כל הישוב החדש, והוא דאג להחדיר את המצוות התלויות בארץ, ובפרט "שמיטה". הכל החזו"א.

והוסיף רבינו אותו דבר היה עם המהרי"ל דיסקין זצ"ל שהיה רבה של בריסק, מה הביאו לעלות לא"י לירושלים שזה דבר לא מובן לא היה ידוע כלל איזה משרה תהיה לו כאן בא"י, אלא אח"כ ראו שמשמים נשלח לחיזוק הישוב.

והכל נתגלגל ממעשה ששמעתי מר' שמחה זליג, שבזמן המהרי"ל דיסקין זצ"ל, זוג התחתן והאשה גילתה שהבעל חילוני וכותב בשבת, ורצתה גט, והבעל ניצל את זה ולמרות שהי' עשיר רצה ע"ז סכום גדול של כסף, והפקידו את הכסף אצל המהרי"ל, והיה רגיל ללמוד כל הלילה ולא הי' הולך לישון, והי' נר גדול מונח על השולחן, ומידי פעם הי' קצת מתנמנם על הכסא, ובעלי העגלות כבר הריחו את הכסף, ובאמצע הלילה התנמנם קצת וכשהתעורר ראה לפתע שכבה הנר, וחשש שגנבים כיבו את הנר, ומיד רץ לראות מה עם הכסף, וראה שגנבו את הכסף, ומיד העיר את הרוגוצ'בר עילוי שאז הי' בן י"ז, שבא ללמוד אצלו. והבריחו שלא יחשדו בו, וחשב שבטח בו בהרב לא יעזו לחשוד, אבל לא כן היו הדברים, ועשו לו משפט בגרודנא בטענה שהוא הגנב, והי' להם בזה ענין מיוחד, כיון דתפסו באותה תקופה גלח שגנב, וזה הי' להם בושה מאד גדולה, ורצו להראות שגם רבני היהודים גונבים, ושחררו אותו לאחר שהתחייבו בערבות הסכום הנ"ל, וחזר לעיר בריסק בערב יו"כ בשתיים בצהרים, ומיד לאחר יו"כ ברח משם, [ולא כמו שכתב בספר א']. ואמרו בבריסק שלא עלה על דעתם קודם לתת מיד הסכום הנ"ל ואז היו נפטרים מכל הסיפור הזה, והבית הלוי ממש הי' חולה מרוב צער בזמן שהמהרי"ל הי' בבית הסוהר, וכמעט שיצא מדעתו מזה.

ואמר רבינו שה' גלגל כל מעשה זה כדי שהמהרי"ל דיסקין יעלה לא"י.

כמו"כ רואים אצל רבינו שהיגר מבריסק לשוויץ, ביחד עם ידידו הג"ר משה סלוביצ'יק, שלא היה שום סיבה לדבר עדיין לא היו שום רוחות מלחמה, (והבעיה של חיובו בצבא היתה יכולה להפטר באופן אחר ושיוכל להשאר במקומו). ועוד ר' משה הוא זה שיזם הדבר, ובסופו של דבר כל אלה שנשארו בבריסק רח"ל לא נשארו ואותם השאיר הקב"ה לשארית הפליטה, דהגרמ"ס הורה בזמנו לכל יהודי אירופה, ורבינו שליט"א נשאר לנו להאיר לנו הדרך לחיזוק כל עולם התורה.

עכ"ל צדיק כתמר יפרח.

פרק ט' – המהפך – תקנת הלימוד בליל פורים

נפתח במעשה

אמר רבינו לתלמידי ישיבת "תורה בתפארתה" [אדר תשע"ד]: יש מקומות שחושבים שבפורים אסור ללמוד תורה [ונהפוך הוא] יש חיוב ללמוד תורה, נקוה אי"ה שילמדו בפורים תורה ויעשו את "העבירה" [*] הזו.

שאלו "והרי סוף סוף יש תקנת חז"ל לשמחה בפורים?

וענה:

ראשית: לימוד הלילה אינו על חשבון מצות השמחה שעיקרה הוא ביום הפורים [עיקר מה שיסד רבינו זה לקבוע סדרי לימוד בלילה ולעודד את מי שבאפשרותו לעשות "משמר" בליל הפורים].

שנית: תיקנו שמחה אבל לא עד כדי כך [שלא ילמדו].

[*] עורר בלשונו החדה שבעינינו לא תורניות התהפכו היוצרות וחושבים בטעות שבפורים ההוללות היא המצוה ולפיכך הלימוד ממעט בעשיית ה"מצוה" ואם כך כעבירה על מצוות הפורים דמי.

ליהודים היתה אורה - המהפך של צורת יום הפורים

קבלת התורה מאהבה^ט

זה קרוב לעשרים שנה החלו לראות בהיכלי תורה רבים סדר לימוד מיוחד בליל פורים בו יושבים מאות בני ישיבות ועוסקים בתורה בליל 'קבלת התורה באהבה'. מתי החל המהפך של ימי הפורים כצורתם ללא הוללות ושכרות אלא

^ט הדברים הכתובים מכאן עד סוף פרק זה אסף ליקט וכתב ת"ח החפץ בעילום שמו ונודה לו על העין הטובה שנקט.

בלימוד התורה? מי גרם למהפך הגדול הזה ודאג להעמיד את צורת פורים הראויה לבני תורה.

כיום זה דבר מקובל בהרבה מהיכלי ישיבות בסדר לימוד בליל פורים אבל עד לפני תשע עשרה שנה זה לא היה כל כך מקובל. אולי בישיבות בודדות היו לומדים קבוצות קטנות בחדר שיעורים או בבית מדרש סמוך בצורה מאורגנת. מי שיזם את המהפכה השקטה הזו הוא אביהם של בני הישיבות רבינו הגדול מרן ראש הישיבה זצוק"ל בפורים תשנ"ט. היה זה הפורים הראשון של ישיבת 'ארחות תורה' והוא הורה לעשות סדר לימוד רגיל בליל פורים ובא בעצמו עם קבוצת האברכים שלמדו 'קדשים' מדי ערב בביתו ללמוד בסדר ליל פורים עם תלמידי הישיבה בהיכל הישיבה דאז ברחוב בן יעקב בב"ב.

בחצות הלילה כשהסתיים הסדר, התבקש מרן זצוק"ל מבניו - בני הישיבה לומר כמה מילים של חיזוק, והוא שיבח מאד את המושג שזכו לשבת וללמוד במקום הוללות וליצנות.

"עכשיו שאתם זכיתם ללמוד בזמן כזה שרוב האנשים לא עוסקים בתורה, זוהי זכות שאין לשער! ולימוד התורה בזמן כזה הוא כמו 'מת מצווה' כי כמעט אף אחד לא לומד, רק מחפשים מצוות אחרות... ואפי' אם הם מצוות אבל זה לא לימוד התורה, ממילא תורה זה מת מצווה, ולימוד התורה בזמן כזה הוא דבר גדול מאד. ואפילו בדורות הקודמים היו מבטלים תורה בפורים, ובפרט בזמנינו. וכיום שצריך הרבה מאד זכויות, הזכות הגדולה ביותר זה לימוד התורה ובשכר זה הקב"ה יעזור שכל אחד מכולנו, נזכה לעלות בתורה ויראת שמים ולהיות גדולים ממש וכל אחד ואחד יקבל אוצר של יראת שמים שזה דבר שצריך מאד".

מרן ראש הישיבה הגראי"ל זצוק"ל היה מאד מרוגש מהמחזה של בני הישיבה שלמדו בשקידה כמה שעות בליל פורים ובסיום דבריו הוסיף מרן זצוק"ל: "ב"ה זו היתה התחלה טובה, ד' יעזור שיבוא משיח בקרוב, ואם לא יבוא ח"ו עד השנה הבאה, ד' יעזור ששנה הבאה יבואו הרבה יותר ותהיה מצווה גוררת מצווה וזכות הרבים זה דבר גדול מאד".

אחר כך המשיכו רבים מבני הישיבה ללמוד כל הלילה עד תפילת ותיקין ומאותה שנה החלו בהרבה מהיכלי הישיבות לקיים סדר לימוד בליל פורים וכל המושג של פורים השתנה לטובה בהרבה מהיכלי הישיבות בזכות אותו מהפך.

אני מקנא בכם !

בשנה שלאחריה פורים תש"ס, שוב הגיע מרן ראש הישיבה זצוק"ל להיכל הישיבה בחצות ליל הפורים וכה היו דבריו המרגשים למראה כל בני הישיבה הלומדים בשקידה: "אני מקנא בכם ! עכשיו זה זמן כזה שלא בהרבה מקומות לומדים תורה, והזכות של לימוד תורה עכשיו מגן על כולם !

בזמן כזה שאחד לומד הוא נוטל שכר כולם ממילא אין לתאר איזה זכות שיש למקום הזה ב"ה. הקב"ה באמת יעזור שתמשיכו ככה ולא יהיה הבדל אם זה פורים או יום כיפורים או יום אחר אלא תמיד תנצלו את הזמן וחויף מזה שיש שכר בעולם הבא על זה, הריווח גם כאן מה שבזמן הזה הוא לומד עוד גמרא ועוד תוס' שזה בעצמו רווח עצום ! והקב"ה יעזור שעל ידיכם ועל ידי כלל ישראל יתקדש שם שמים".

אחרי דבריו הנרגשים של מרן זצוק"ל בני הישיבה ירדו וליוו את רכבו בשירה אדירה בסמוך לישיבה כשרבים מתושבי האזור עומדים בחלונות ביתם ומביטים בהתפעלות על כבודה של תורה וחכמיה כשבני הישיבה עמלי התורה שרים בעוז ומבטאים את אהבתם למי שנושא אותם ואת כל בני התורה שבדור על כתפיו.

כך המשיך המנהג גם כשהישיבה עברה למיקומה הנוכחי ברחוב שלמה המלך ממשיך המסורת של לימוד התורה בליל הפורים כשמאות בני הישיבה לבושים בגדי שבת ולומדים בשקידה עד חצות ליל ורבים ממשכיכים גם עד תפילת ותיקין.

את הרשעים מנצחים עם גמ' רש"י ותוס'

באחד השנים אמר מרן זצוק"ל בשיחתו לפני בני הישיבה: "היום יש הרבה אנשים שללמוד תורה בפורים נראה להם דבר... הם חושבים שמה שצריך לעשות בפורים זה להשתגע... הם לא יודעים שאם לומדים גמ' רש"י ותוס' זה הדבר הכי טוב, עם זה מנצחים את הרשעים לא בדבר אחר! לא עם לעשות מלחמה איתם וב"ה שלומדים כאן תורה והלוואי שכל אחד יהיה לו שכל ללמוד תורה בפורים במקום להשתגע. (באותה שנה למדו בישיבה מסכת בבא בתרא) שמעתי שרבי יושע בער כשהיה נוגע לשידוך של רבי חיים אמר: הבן שלי חיים יודע בבא בתרא, והקב"ה יעזור שכולכם תזכו לידע בבא בתרא וזה טוב מאד".

בליל פורים תשס"ח אחרי סדר הלימוד מסר מרן זצוק"ל שיחה מוסרית על מעלת היום של פורים: "למה היתה גזרה כזאת נוראה להשמיד להרוג את כל היהודים הרי ס"ה כמה יהודים אכלו בסעודה של המלך והגזרה היתה על מאה עשרים ושבע מדינות שיהרגו הכל בשביל אנשי שושן?

רואים דבר נורא! שאדם לא נזהר בדברים כאלו, אפילו שמצד עצם הדבר זה מותר, אבל אם זה נעשה על ידי אנשים לא כשרים ועושים את זה יחד איתם זה נקרא ירידה עצומה עד כדי כך שחייבים ח"ו שכולם יהרגו בגלל שבעיר שושן כמה יהודים אכלו דבר כשר בסעודה של גוי. כלל ישראל הרי צריך להיות אחרת מכל הגויים ואם הוא מתחבר עם הגוי יותר מדי, זה האסון הכי גדול! מגיע עונש חמור עד כדי כך וח"ו יכול להיות שיהרגו, ומרדכי הפך עולמות כדי שינצלו ובסוף נעשה הנס.

לדאבוננו לאו דווקא גויים אלא אותו הדבר ח"ו...

החלק הכי גדול של כלל ישראל הם לא שומרי תורה ומצוות 'חילונים' ואם הוא מתחבר איתם אפילו בדברים שלא ממש איסור, אם למשל הוא לומד להתלבש כמוהם, כמו הרחוב, הוא לובש לבוש רחובי! זה נקרא שהוא מתחבר עם החילונים אפילו שהוא לא עושה שום רע"...

גם בגלות שמרו על הבין אדם לחברו

בליל פורים תשע"ב דיבר מרן זצוק"ל שוב על ההתבדלות מהגויים "ברוך ד' שזכיתם ללמוד בפורים ודווקא בלי כסף, יש כאלה שנותנים כסף, וההבדל בין אם אחד לומד בשביל כסף או בלי כסף זה כמו ההבדל בין יום ולילה! וב"ה שאתם זכיתם לזה. רצינו להוסיף לכם דבר שתמיד אנו מתקשים בו, כל החטא היה שנהנו מסעודתו של אותו רשע. האוכל היה בתכלית הכשרות אבל בכל זאת זה סעודה של רשע זה היה החטא! כשהקב"ה הציל אותם ועשו פורים והכל חוץ מקריאת המגילה הם מצוות שבין אדם לחברו.

משמע כך, יש מידות רעות ומידות טובות. ממילא אם אחד נהנה מסעודתו של גוי אפילו שלא היה שם שום דבר אבל הוא מקבל אליו חסרון בבין אדם לחברו ולכן תקנו להתחזק בבין אדם לחברו כדי שלא תהיה השפעה של הגויים וזה הדרך היחידה שבזה אפשר להתבדל מהגויים ולא ילמדו מהמידות הרעות שלהם. וזה מה שאנחנו מקווים, כי כלל ישראל על אף שהיו בגלות ובכל הצרות שהיה להם, בכל זאת שמרו את המידות בין אדם לחברו ועל ידי זה הם זכו".

ללמוד בגלל שצריך ללמוד!

באחת הישיבות שאלו את מרן זצוק"ל האם כדאי לעשות 'משמר' בליל פורים עם כסף כשיכול להיות שעם כסף יישארו יותר בחורים ערים בלילה? השיב מרן: "ודאי בלי כסף! געלט טויג נישט, כסף זה לא טוב, היום סכום כזה מחר כפול, אלץ געלט געלט... יש מקומות שנותנים כסף על כל דבר, אבל זה לא טוב צריך מה שפחות עם כסף שילמדו רק בגלל שרוצים ללמוד, לא ללמוד בשביל כסף רק בגלל שצריך ללמוד! האם כל השנה מקבלים כסף? אם כן במה פורים אחרת?! וכל התלמידים יצליחו לעלות הרבה מאד בלילה הזה שילמדו".

מסוגל לעלות בו ביותר

בשנים האחרונות שקשתה על מרן זצוק"ל היציאה מביתו, שלח מכתב בערב הפורים לישיבתו לחזקם בסדר לימוד ליל הפורים: "לבני ישיבתנו היקרים הי"ו כבר דיברנו כמה פעמים על הזכות שנפלה בחלקכם ללמוד תורה בליל פורים שהוא יום של 'קיבלו באהבה' ובשנה זו קשה לי להשתתף עמכם בשמחתכם והנני לברככם שתזכו בזכות זה לעלות מאד בתוי"ש כל אחד לפי מדרגתו ותצליחו ברוחניות וגשמיות.

לבני חביבי ד' עליהם יחי' קשה עלי להשתתף עמכם ואמרתי להעלות כמה דברים על הכתב הנה הקב"ה ברוב חסדיו נתן לנו את התורה והדריכנו איך לקיימה והנחילנו מועדים ורבנן הוסיפו עליהם עוד חנוכה ופורים ובעמדנו לפני ימי הפורים ויש החושבים שבזמן כזה אפשר לעשות מה שרוצים, אבל אין זה כך אלא שבכל יום יש את עבודת ד' בדברים מסוימים ובשבת ומועדים יש גם מצוות היום וזה רק עבודת ד' לא סתם הוללות והתפרקות, ומה שיש ביום יותר מצוות יש בו יותר קדושה ומסוגל לעלות בו ביותר אשריכם שאתם מתחזקים בימים אלו בלימוד התורה ובתפילה ויש לראות שח"ו שלא נכשל ולא נגרר אחרי דברים לא נכונים, רק יראה כל אחד למשוך עצמו להאמת, לתורה ויראת שמים ומעשה המצות ומדות טובות בין איש לחברו, והקב"ה יערה עליו רוח טהרה ויזכה ברוחניות וגשמיות המשתתף ושמח עמכם."

כמשחקים באש!

לפני שמונה שנים, בימים אלו של ערב ימי הפורים יצא רשכבה"ג מרן ראש הישיבה זצוק"ל במכתב קריאה מיוחד לכל בני הישיבות ובו הדגיש להרבות אהבה ואחווה והדגיש שיום פורים לא שונה מכל יום ואיסורי תורה לא נשתנו כלל, ואותה חומרת עונש יש גם בפורים על עבירת פגיעה [המכתב מובא בעמוד עט].

להיות מרומם ולא לרדת

מכתב נוסף שכתב מרן זצוק"ל בעניין הוא: "לכבוד תלמידי הישיבות האהובים הנה ידוע כי כל הניסים שקרו לאבותינו הוא כדי להעלות האדם

ולרוממו ונס פורים אשר מבואר בהגר"א אסתר פ"א שכל דבר שקרה הי' מתוכנן שיצא הנס שבו יעלו להיות איש מרומם.

אבל לצערנו רוב אנשים במקום להיות מרומם נהפך הדבר שמשתדל להתעמק בגסות ובזה יורד במצבו הרוחני מאד לכן תלמידי הישיבה אשר אני יודע שדעתם להתעלות ברוחניות הם צריכים לראות שלא ירדו ובוודאי ע"י ליצנות אין שום ספק שירד ולא יעלה ובכל הדורות היה זה למכשול גדול ע"כ כל אחד צריך לא להיגרר לדברים כאלה רק להוסיף כמה שיותר על לימוד תורה, ואך גם את מצוות היום שיעשו להרבות אהבה ואחוה בזמן כזה שישתדלו להרבות בלמוד תורתנו יועיל לנפש האדם לעשות ההיפך מליצנות, ותתברכו כולכם לעזוב הדברים שהם מורידים נפש האדם ותזכו להתעלות כרצון הקב"ה וחכמי הדורות".

פרק י' – השתיה בפורים

השתיה בפורים - מכתבו של מרן

כס"ד

בן אדם ששותה דברים המשכרים, אז אינו שולט על הנהגתו ועל דיבוריו, ואז אינו אדם, כי כל המעלה של האדם הוא השכל אשר חנן לו אלקים.

ליל תענית אסתר תשע"ב א.ל. שטיינמן

בהמשך [בפרק י"ב] נביא כמה מעשים בעניני פורים, כגון אירת המשובה שהיתה אצל הבחורים, אירת הפורים בבית מרן, הסעודה ומשתה היין שהיה בביתו, ויחסו לשכורים שהגיעו אליו ולכל ענין השכרות.

השמחה הנכונה בפורים מבעל יסו"ע

בהמשך לדברים שהובאו כאן ובפרק הקודם [פרק ח' - לא להפסיד את זמן ההתעלות החשוב הזה] ראוי להביא דברי יסו"ע המבארים דבר זה.

אחרי ככלות פקודתו וברך בהמ"ז ויקיים ג"כ החיוב מדינא דגמרא הקדושה שאמרו חייב אינש לבסומי בפוריא והנה דקדקו חכמי הגמרא כלשונם הצח והקדוש ואמרו לבסומי, ולא אמרו חייב אינש להשתכר בפורים אך הוא כמ"ש הב"י בטור סי' תרצ"ח בשם רבינו אפרים וא"ח וז"ל בקיצור: חייב אינש לבסומי בפורים לא שישתכר שהשכרות איסור גמור הוא, ואין לך עבירה גדולה מזו כו' אך שישתה יותר מלמודו מעט עכ"ל.

גם האריז"ל בכוונת השתיה ביום זה ע"ד הסוד כתב באר היטב בלשונו הקדוש ולא ישתכר אלא יתבסם כו', גם את זאת יש להוכיח ע"פ שכל פשוט שאין כוונת הגמרא הקדושה שישתכר חלילה כי הנה כל בעל שכל יודה ויכיר האמת כמ"ש במגילה לעשות אותם ימי משתה ושמחה, שחייב אדם להיות שובע שמחות בפורים, אין הכוונה על שמחת הוללות של רשות כי אין טוב לאדם לפני האלקי' כ"א לשמוח בשמחה של מצוה, אך הרצון בזה הוא שמחה של מצוה לשמוח ביוצרנו ובוראנו ית"ש נגילה ונשמחה בו נזכירה דודים מייך שיש לנו אלוה ופטרון כזה שעומד בתמידות למלט נפשנו מיד כל העריצים המבקשים את נפשינו, ומגודל שמחת לבו באלוהותו ית"ש ויתעלה יתן במחשבתו הודאה עצומה לבוראנו ית"ש על הנסים הגדולים והנפלאות שעשה עמנו בימים ההם בזמן הזה.

אך יש מבני אדם גם בני איש יחד עשיר ואביון אשר ירבו עצבותם ולבם דוה עליהם כל היום מחמת איזה דאגה וצער ואינם יכולים לדחות הצער מלבותם לשמוח שמחה של מצוה, והנה הייך ישמח לבב אנוש וכן כל משקה המשכר ע"כ חייבנו חז"ל להטיב לבו בייך ובכל משקה המשכר ועי"ז דאגה בלב איש ישחנה מדעתו כדי שיוכל להכניס בלבו שמחה של מצוה הנ"ל, והנה אם האדם שותה משקים המשכרים מעט יותר משיעור למודו הוא שמח וטוב לב וכל דאגותיו נשכחו ממנו ושורה בלבו רק חדוה ושמחה כידוע, ובזה מקיים ימי משתה ושמחה וגם משיעור שתיה הראויה הנ"ל יכול ג"כ לקיים אזהרת הגמרא הקדושה שיתבסם כ"כ עד דלא ידע בין ארור המן כו' כי החוש מעיד על זה כשישתה מעט יותר מכדי הרגלו ונכנס משקה המשכר בראשו נכנס יין יצא סוד ומרבה דברים מה שלא היה כהרגלו וטבעו מקודם וברוב דברים לא יחדל פשע הטעות, כי כדרך הטבע יכול אז לטעות בדבריו וממילא יוצאים מפיו דברים הפכיים ויכול ג"כ לטעות בין ארור המן לברוך מרדכי.

אבל לא כן יתהלך במישרים כי יתן בכוס עינו לשתות יותר מכדי שיעורו הרבה כי אז הייך בגוד יבגוד ומערבב שכלו ואבדה חכמת חכמיו ובינת נבוניו להבחין מה יום מיומים היום הזה אם הוא תשעה באב או פורים כי לא ידע האדם את דעתו אם עת לשחוק או עת לבכות, וכדגים הנאחזים בפח בהם

יוקשים בני אדם נופל מלא קומתו ארצה שוכב כאבן דומם. ולא ידע אם הוא בין החיים או בין המתים בקבר...

הרי לפניך אחי ורעי ראייה ברורה מפוסקים קדמונים שהביא הב"י כנ"ל. וכן כתוב מפורש בכתבי האר"י ז"ל כנ"ל ואת כל ונוכחת ע"פ שכל פשוט שאין כוונת הגמרא הקדושה כלל על השתיה שלא כדת לכן יזהר האדם מאוד ומאוד בשתיית משקין המשכרין יותר מדאי אפילו בשמחת פורים לבל הרימה פעמך למשואות בהשאת היצר שהוא מצוה ע"פ דינא דגמרא וכל ירא וחרד ישקול במאזני שכלו בעת שתייתו בפורים אם יוכל ע"י שתיה זו להתפלל תפלת מנחה ומעריב עם הצבור בבה"כ בכוונה ייטיב לבו ביין או בשאר משקה וכל מעשיך יהיו לש"ש לקיים מ"ע של קבלה לעשות אותם ימי משתה ושמחה ויערב לו ומקבל שכר גדול ג"כ ע"ז על כוונה הנ"ל וכמו שיער בנפשו שע"י שתיה מרובה זו יבטל מאיזה תפלה רחמנא לצלן אזי יפסיק תיכף משתיה זו... אחי ורעי זה הוא הדרך הישרה שיבור לו האדם לילך בדרכיו ית'ש ויתעלה זכרו לעד כל הימים. ודי בזה.

פורים - שמחה לשם שמים

אמר רבינו שיחה יסודית בענין הלשם שמים

של השמחה בפורים:

הנה בהרבה מקומות רואים שחכמי הגמ' וכן החכמים שאחריהם לא היו עושים שום מעשה ללא תכלית, כל מעשיהם היו לשם שמים, אבל בדורותינו רוב האנשים עושים מעשים בלי שיחשבו במיוחד איזו תועלת יצא מזה לכבוד שמים, וכשישאלו אדם על מעשים שעשה במשך היום מה חשב בהם, יענה שלא חשב כלום, ורוב המעשים הנעשים עם מחשבה מיוחדת מתחילה, אדם חושב בהם על טובת עצמו ולא חושב לשם שמים, אבל חז"ל הקדושים כל מעשיהם היו מחושבים מראש שיצא דבר מצוה איזו תועלת לשם שמים.

והנה בביצה [ט"ז א'] איתא אמרו עליו על שמאי הזקן כל ימיו הי' אוכל לכבוד

שבת, מצא בהמה נאה אומר זו לשבת, מצא אחרת נאה הימנה, מניח את השני ואוכל את הראשונה, אבל הלל הזקן מידה אחרת היתה לו שכל מעשיו לשם שמים שנא' ברוך ה' יום יום.

ולענין הלכה הדרכי משה [או"ח סי' רנ"ג] מביא מהאור זרוע מצוה להכין מיום ראשון בשבת לשבת כמו שעשה שמאי שאכל כל ימיו לכבוד שבת, ואע"פ שאמרו שם בגמ' אבל הלל הזקן מידה אחרת היתה בו שכל מעשיו לשם שמים וכו', ה"פ שאע"פ שכל מעשיו לש"ש היתה בו מידה זאת אבל גם הלל מודה שמדת שמאי עדיפא טפי וכו', והרמב"ן כתב כפירוש החומש [פ' יתרו כ' ח'] וב"ה חולקים על ב"ש ולית הלכתא כב"ש, ולעיל סי' רמ"ב משמע כדברי האור זרוע עכ"ל, וכן פוסק הב"ח והמג"א כמובא במשנה ברורה [סי' רנ"ג ס"ק ב'].

[ויש להעיר בדברי האור זרוע, דבגמ' שם איתא תנ"ה ב"ש אומרים מחד שביך לשבתיך, וב"ה אומרים ברוך ה' יום יום, ובשלמא להרמב"ן דנחלקו א"ש דהגמ' מביאה תנ"ה דפליגי ב"ש וב"ה בזה, אבל להאור זרוע הרי בברייתא זו איתא ב"ש וב"ה ואין זה סברת הלל עצמו].

והנה צ"ב בדברי הגמ' וכי שמאי לא עשה לשם שמים, הרי כל יום הי' מכוין לשבת וזה הרי לשם שמים, ועוד דחוץ ממה שעשה כאן במיוחד לש"ש בודאי כל מעשיו היו לשם שמים, ולמה הגמ' אומרת שהלל כל מעשיו היו לשם שמים. ועוד צ"ב בדברי הדרכי משה דב"ה גם מודים לב"ש אלא שמידה אחרת הי' להם, מה הענין בזה, ועי"ש במחצית השקל שכתב דלהלל הי' טעמו ונימוקו וכיון דאנו לא יודעים טעמו ומסתמא מדת ב"ש עדיפא יש לעשות כב"ש.

והמשנה ברורה כתב שגם הלל מודה שכדברי ב"ש עדיפא טפי, אלא שהי' בוטח בה' שבודאי יזמין לו לשבת מנה יפה משאר הימים, וכדי לחזק מדת בטחוננו הי' נוהג כן, אבל בשאר כל אדם שאין בטחוננו חזק כ"כ גם הוא מודה דכשמאי עדיפא טפי עכ"ל. וגם לפי"ז צ"ב וכי שמאי לא אחז במדת הבטחון?

ויתכן לבאר דהנה אומרים בשם הגרי"ס זצ"ל שאם אדם יבטח בה' שיעשהו עשיר הוא יהי' עשיר, אם יבטח בה' שיתן לו שעון זהב יהי' לו שעון זהב [וכן

מסופר על הגרי"ס זצ"ל שאמר שבוטח שיהי' לו שעון זהב, וכך הי' שמיד הביאו לו] והבוטח זוכה להשלמת רצונו, אבל האם אדם חייב לבטוח שיהי' עשיר גדול, וכי מה יארע אם לא יהי' עשיר גדול. והנה כששמאי מצא פרה נאה הוא הי' מייחדה לשבת, דאינו מחויב לבטוח שיהי' לו בהמה יותר נאה לשבת ואדרבה כיון שנזדמנה לו בהמה נאה הוא הי' מיחדה לשבת.

אמנם זה רק בבטחון על מותרות שאיננו חיוב, אלא שאם יבטח בה' יהי' לו, אבל בדבר שמוכרח, חייבים לבטוח.

ולסברת הלל מאחר שיש חיוב לכבד את השבת, אצלו הכל נכנס בגדר הכרח כי הוא צריך זה לכבוד שבת. וכיון שזה מדת הבטחון שלו זה יזיק למדת בטחוננו אם יחזיק את הבהמה שהשיג ביום ראשון עד שבת.

דלפי דרגתו שאחז שהמצוה לכבד את השבת עושה שהמותרות הם אצלו הכרח, אז כמו שמוכרח ללחם ובוטח שיהי' לו לחם, וזה בטחון שימלאו הכרחו, כך הוא גם הכבוד שבת, וא"א לומר מה אכפת לך שהבהמה הראשונה תהי' לכבוד שבת, כיון שאם ישמור בהמה זו לשבת, זה יגרע במדת בטחון שלו, ומשום כך הוא רוצה אחרת, ומוכרח שתהי' לו בהמה אחרת לשבת.

אבל שמאי - או שמדת הבטחון היתה כ"כ פשוטה אצלו שידע בבירור שאם יבטח הוא יקבל, ולכן הוא סבר שלא צריך להראות שיש לו בטחון ולאכול את הבהמה הראשונה, והי' ברור לו שאם יבטח יהי' לו, ואם ישיג אחרת הוא יאכל את הראשונה, אבל אינו צריך לעשות מאמץ בשביל כך כי זה לא יזיק לבטחוננו.

או י"ל להיפך דמי שעדיין לא הגיע לדרגת הבטחון ויעשה כך הרי הוא מרמה את עצמו [ומסופר על אנשים שהלכו במקום מסוים וחיכו שיביאו להם את צרכיהם, ובלבם היו ככל אדם וחששו שמא לא יביאו להם וימותו ברעב].

והפרישה [או"ח סי' רמ"ב] כתב שאצל שמאי נמצא שאכילתו הראשונה לא היתה לשם מצוה, אלא מה שלא אכל השניה הוא הי' לש"ש, ונמצא עיקר המעשה לא הי' לש"ש, משא"כ הלל שכל מעשיו דהיינו האכילה היתה לש"ש שאמר ברוך ה' יום יעמס לנו, ואכל בכל יום מה שנזדמן לו כדי שיהא גופו בריא

לעבוד השי"ת עכ"ל. דהיינו שהלל הראה באכילה עצמה את בטחוננו, וא"כ האכילה עצמה היתה מצוה לשם שמים, וזה לא הי' אצל שמאי.

ומ"מ אנו לומדים דלדעת הרמב"ן הלכה כב"ה שכל אחד חייב להראות את בטחוננו שה' יעזור לו וימציא לו עד שבת בהמה נאה, ולפי ב"ש לא כל אחד בדרגה זו, ושמאי עצמו שהי' בדרגת הבטחון אחז שלא צריך להראות את זה בפועל.

ורואים מזה איך שאצל התנאים הקדושים לא הי' שום מעשה שלא הי' מכוון לש"ש, וכל א' לפי שיטתו לא עשה דבר בלי חשבון של רוחניות, שיצא תועלת מהמעשה.

משא"כ בזמנינו אם ישאלו אדם האם כל מה שעשה היום עבר תחת כור המבחן אם עושה לשם שמים, אולי יהיו צדיקים יחידים שיוכלו לומר כן, אבל שאר בני אדם רחוקים מאד מזה, הלואי שיעשו קצת דברים לשם שמים, דאם לא עושים הכל לשם שמים לפחות שיעשו קצת, אבל גם זה קשה כיון שאדם מלא פניות ונגיעות בכל מעשה וחושב בהכל לטובת עצמו, מי יודע אם דבר אחד נעשה לשם שמים.

אבל אצל חז"ל הקדושים כל המעשים היו לש"ש, ואפילו בדורות האחרונים מובא שהחתם סופר זצ"ל אמר על עצמו שאינו מזיז חפץ ממקומו בלי שתהי' תועלת מזה לעבודת ה', ואם הוא אמר כך על עצמו בודאי שכך זה הי' בלי ספק.

הגמ' בביצה [ט"ו ב'] **אומרת זכרהו מאחר שבא להשכיחו, אם צריך להזכיר הרי זה משום ששוכחים. בדרגתינו אם נעשה אפי' מקצת מן המעשים לשם שמים נהי' מאושרים, ומי יודע אם אפילו משהו עושים לש"ש.**

והנה לפני פורים צריך להזכר מה העיקר ומה הטפל, חז"ל הקדושים תיקנו לנו לכל זמן מצוה מסוימת שזה עבודת ה' של אותו חג, בט' באב עבודת ה' זה באבילות רח"ל, ביום צום ג"כ אין העבודה בשמחה, אבל בפורים חז"ל תקנו את עבודת ה' בשמחה, ואם נעשה זה לש"ש הרי היא מצוה שאין לתאר ולשער את גודל שכרה, אבל אם מצרפים לזה הוללות הרי זה ההיפך מן המצוה, ולדאבונינו רוב אנשים עושים מן המצוה את ההיפך מהמצוה.

חז"ל תיקנו משלוח מנות ומתנות לאביונים להגדיל ולהרבות אהבת חברים, וזה מצוה המיוחדת ביום זה חוץ ממצות ואהבת לרעך כמוך, אבל אם הופכים הרי יוצא ההיפך ממה שרצו חז"ל, החיוב הוא שכל מעשה יהי למטרה העיקרית לשם שמים.

והרמב"ם בהל' יו"ט [פ"ו ה"כ] כתב ולא נצטוינו על ההוללות והסכלות אלא על השמחה שיש בה עבודת יוצר הכל. שנא' תחת אשר לא עבדת את ה' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל הא למדת שהעבודה בשמחה עכ"ל.

זכרו מאחר שבא להשכיחו, כל אחד רוצה לקיים את המצוה כתיקונה אלא ששוכחים, יתן כל א' לבו להשתדל בזה ויעזור ה' שנגיע לכך [ימלא פי תהלתך - פורים - שיחה - "דורות הראשונים עשו כל מעשיהם לשם שמים"].

פרק י"א – האכילה

לא זכינו אנו לשמוע מרבינו במפורש על עניני האכילה בפורים, נביא קצת מהדברים שאמר מרן בעניני האכילה בשבת, ולמרות שיש שוני בין שבת לפורים בענין שתיית היין ומבואר ענין שתיית היין בפרק ט', בענין האכילה עצמה יתכן שניתן להסיק ולהקיש מדברי רבינו בשבת ויו"ט - ונכון יוסיף לקח.

השמחה בפורים - אורחות צדיקים

נקדים בדברי האורחת צדיקים: גם צריך לשמוח בשבתות וימים טובים ופורים, כי כולם לזכר יציאת מצרים ולזכר הנסים שהפליא עם בחיריו, לכן ישמח בלבו בזכרו חסדי המקום וגודל טובותיו עם עושי רצונו.

ובעבור כן מתקנים מטעמים ומלבושים יקרים ושותים יין כדי לשמח הלב. ויזהר שלא ישמח בשמחה ההיא על ההבלים, אלא ישם השמחה על אהבת השם יתברך, ויתגעגע בשעשוע אהבת הצור, וישמח ויגיל בשמחת אדון כל, אשר צווה להתענג ביום ההוא ולשמוח [אורחות צדיקים שער השמחה].

גדר האכילה הנכון בשבת ויו"ט

שאלו התלמידים את רבינו בשיעור: רואים השבח "צדיק אוכל לשובע נפשו", ובעוד מקומות רואים הענין למעט באכילה, אבל לגבי שבת רואים שיש ענין לאכול ומקראות מפורשות הם - "וקראת לשבת עונג", וגם בתפילה - "מענגיה לעולם כבוד ינחלו, טועמיה חיים זכו", "אכול משמנים, שתה ממתקים..." וכו', ומובא בפוסקים החיוב לענג את השבת באכילה [ועונג יו"ט הוקש לשבת עי' שו"ע או"ח סימן תקכ"ט ובמ"ב ובה"ל].

ולכן שאלו מה גדר האכילה בשבת?

והשיב:

אמנם רואים שבטבע האדם טבוע ענין האכילה -

שאפילו אדם גדול כמשה רבנו, הגוף שלו הצטער ממניעת האוכל, שבארבעים היום שהיה בהר ולא אכל ולא שתה, למרות שהתקיים בדרך נס,

מכל מקום לגוף היה צער שכתוב על כך במדרש-שאמר משה רבנו לעם ישראל - "כמה נצטערתי עליה". [ילקוט שמעוני האזינו תתקמ"ב].

ועוד שגם אנשים גדולים כהגר"א הוסיפו בשבת מאכל.

מהמעשה הבא-ידוע שהגר"א כל השבוע היה אוכל מידי יום כזית לחם בבוקר, וכזית לחם בערב, פעם אחת בשבת הגיע אדם באמצע הסעודה לקבל ברכה, באותה עת הגר"א אכל קוגל, וכשרצה לשים ידיו על ראשו לברכו, הזיז הלה את ראשו, היות וידיו של הגאון היו שומניות מהקוגל שאכל, ואותו אדם חשש שהשטריימל שלו יתלכלך. כל ימיו הצטער אותו אדם על זה!! ואמר מרן - שאכן היה לו על מה להצטער שהרי הפסיד מליארדים.

ומכל מקום רואים שאפילו אדם גדול כהגר"א הוסיף בשבת מאכל.

אולם אמר מרן - בפועל אין צורך להוסיף הרבה, היות שאוכלים בשבת כמה סוגי אוכלים מה שאין ביום חול: בשר, דגים וכו'. מעבר לזה - מספיק להוסיף קצת בכמות, ומקיימים בכך מצוות עונג שבת.

[וגם לענין ת"ח שכתוב שימשיכו יותר בעונג אכילה ושתייה כבר כתב המ"ב וז"ל בסימן [ר"צ ס"ק ג'] וז"ל - "שאינן הפירוש שיכלו כל היום בתענוגים, רק ימשכו יותר בתענוג משאר בני אדם".]

כמה טעמים שהביא מרן בעניין שלא

להרבות באכילה בשבת

א. אמר בשם הגר"א: מה שעושה בשבת ישפיע עליו לנהוג כן גם בימי החול-אם יאכל בשבת הרבה, זה עלול להשפיע עליו שכל השבוע ימשך אחר האכילה, ואם ילמד בשבת - כך יעשה כל השבוע.

והגאון החסיד ר' בנימין ריבלין משקלאוו תלמיד הגר"א בספר "גביעי גביע הכסף" [דף כ"ט ע"ב] הביא את לשון רבו הגר"א:

"אדמ"ו הגאון זצ"ה אמר: שמרגלא הוי בפומיה בשבת - מצוה להתענג באכילה ושתייה ומצוה ללמוד, וטוב יותר שירבה בלימודו מבאכילה ושתייה שהרגל הלימוד יעשה טבע אצלו, וילמד גם בחול - והלימוד

תמיד מצוה הוא, ואכילת השבת תגרור לו תאוות האכילה גם כן אף בחול".

ב. הסברא נותנת שלא נתן הקב"ה את השבת - שהיא תכלית בריאת שמים וארץ - שכל השבת ישבו ויאכלו. ואמנם יש מצוה מיוחדת לאכול, אבל יש גם מצוה מיוחדת ללמוד.

ג. מצד רפואה ובריאות -

הרמב"ם בהלכות דעות [פרק ד' הלכה א'-ב'] - "הואיל והיות הגוף בריא ושלם מדרכי השי"ת הוא, שאי אפשר שיבין או ידע והוא חולה, צריך האדם להרחיק עצמו מדברים המאבדים את הגוף... לא יאכל אדם עד שתתמלא כריסו, אלא יפחות כמו רביע [בגמ' ופוסקים שלישי] משביעתו.

ואיך ידע השיעור הנכון לשער שיעור שביעה-אמר מרן נניח ששבע באכילת קילו לחם, אז יאכל 660 גרם [לפי שיעור של שלישי]. ושיעור זה באכילת לחם לבד, בלי ממרח או לפתן, כי רווחא לבסימא שכיחא.

והוסיף - מי שאוכל פחות מרביע מהשובע זה דבר חשוב. אבל למעשה רוב האנשים אוכלים רביע יותר ולא רביע פחות. ובכל מקרה גם אם אוכל יותר, לא ימלא את הכרס, שאם יאכל יותר מידי, יהיה לו צער אח"כ.

ד. האכילה מעכב לתורה וכך מבואר ב-

☞ תוס' כתובות [דף ק"ד ע"א] וז"ל - "עד שאדם מתפלל שיכנס תורה לתוך גופו יתפלל שלא יכנסו מעדנים לתוך גופו".

☞ תנא דבי אליהו רבא [פרק כ"ו] "... שכל המענג את השבת מכבד להקב"ה... [אבל] אל ירבה בבשר ויין יותר מדאי ואם הרבה... מקרא מוכיח עליו אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר למו...".

☞ מסילת ישרים [פרק ט"ו] - "... ישים לבו לחולאים הרבים שיכולים לבוא עליו מחמת אכילתו, ולפחות הכובד שמגיעהו אחר האכילה, והעשנים המהבילים את שכלו".

☞ ביאור הגר"א במשלי [ב' י"ט] "התאוה היפך התורה".

והוסיף מרן - ולמעשה מה שאוכל יותר, לומד תורה פחות.

ולמרות שבשביל לא לאכול הרבה, יצטרך לעצור עצמו מלאכול עוד- ולכאורה הוי מצער עצמו-אמר מרן שאין איסור בכך [שהרי עוצר עצמו לתועלת עצמו, ולא לשם סיגוף או תענית וכו'].

ואמר - אדם שלא אוכל ממתקים בשבת, לא יקבל גיהנום על זה, ושהוא אישית למשל אף פעם לא אכל גלידה, והסביר אח"כ, שגלידה היא מין תענוג, שכמעט ולא שייך לכוון בו לצורך הגוף.

ולאכול לשם שמים, ולכבוד שבת זה דרגה גדולה !!

וסיפר רבינו על המהרש"ל [שו"ע או"ח סימן רע"א שערי תשובה] שלכבוד שבת שמר את הדגים בתור מאכל חשוב לסעודת הבוקר-ואמר מרן שהדגים שאכל המהרש"ל שמחו, כפי שכתב המסילת ישרים פרק א' - "כי הנה עילוי גדול הוא לבריות כולם בהיותם משמשי האדם השלם המקודש בקדושתו ית'... ובענין אבני המקום שלקח יעקב אבינו ושם מראשותיו... והיתה כל אחת אומרת עלי יניח צדיק ראשו".

והגר"א בביאורו לישעיה [פרק א' פס' י"ג]: "לענג את השבת במאכל ומשתה, ולכבדו בכסות נקיה, ושיהיה כוונתו לשם שבת ולא להנאת עצמו, על זה אמר וקראת ל-"שבת" עונג, לשבת דייקא, וכן אמר כל המענג את ה-"שבת", וכן סדרו לנו בתפילה, מענגיה כבוד לעולם ינחלו, מענגיה דייקא... עי"ש.

ועל האדם, לא להשלוח את עצמו שאוכל לשם שמים ולכבוד שבת, אבל וודאי ישאף לדרגה זו. ושמעתי בשמו של המשגיח הגה"צ ר' יחזקאל לוונשטיין זצ"ל שהיה אומר, יהודים אומרים בשבת באכילה, לכבוד שבת קודש, לכבוד שבת קודש, ובוודאי זה דבר טוב לומר כך, "אבבער רעד זאך נישט איין אז דו מיינסט פאר שבת קודש" [רק אל תשלה את עצמך שבאמת כוונתך לכבוד שבת קודש].

הערה - לגבי האכילה בשבת ויו"ט

כתבנו את דברי מרן על האכילה כי תורה היא וללמוד אנו צריכים, אבל חשוב להדגיש שהבניה העיקרית להיות ת"ח היא - ע"י עמל ויגיעת התורה !! בוודאי יש חיוב לסור מהמידות הרעות, ולקנות המידות הטובות, אבל לגבי המידות הטובות, צריך לדעת לא לקפוץ ולעשות דבר בדרגה שלא אוחזים בה.

ולעיתים יותר קל להגיע להרגשת "עובד השם" ע"י מעשי "חסידות", יותר ממה שהוא עמל בתורה-ובכך עלול לשנות היוצרות, ולחיות בטעות!! ומרגלא בפומיה דמרן-כיון שעיקר מה שמפריע ליצר זה תורה, והיא תבלינו של היצר, היצר נלחם בה ביותר. היצר יסית את האדם שיעשה פעולות טובות כשלעצמם, ולא איכפת לו גם שילך לטבול במקווה מאה פעמים ביום, וירגיש טוב עם זה! אבל תורה ילמד פחות [או לא ילמד כלל] וכנ"ל כאן עם הגלידה והאכילה בשבת, צריך לשקול היטב התועלת מול ההפסד.

וראה בנוסף מזקנים אתבונן ח"ב ערך "מעמיק-זוכה לחיים - שיחה", וכן בספר מס"י סוף פרק י"ג, ד"ה - "נשמה שנתתי בכ החיה אותה".

אכילה בשבת - בירור נוסף

שאלו התלמידים - האם יש מצוה להתגבר על תאוות האכילה בשבת? [וכאמור לעיל הוקש יו"ט לשבת].

ענה מרן - "אכול משמנים שמה ממתקים, כי קל יתן לכל בו דבקים" כך כתוב בזמירות לשבת.

שאלו - אם כך, האם בכלל יש ענין לעבוד על ענין האכילה בשבת? השיב להם רבינו בחיוד - מסתמא אין מצוה להיות זוללים וסובאים.

והוסיף והסביר - הגדר הוא: כשאוכל לכבוד שבת הכל טוב [אין בעיה], אבל אם אוכל סתם להנאת עצמו, זה לא "כבוד שבת".

שאלו - איך יבדיל בין האכילות?

ענה רבינו - האדם [כשמתבונן בדעתו] יודע אם הוא עושה בשביל מצווה, או בגלל שרוצה לאכול.

שאלו - האם אין ענין להיות מעונג בשבת, ואז להחשיב גם מה שאוכל בשביל עצמו כמצוה?

ענה רבינו - כתוב "וקראת לשבת עונג". [לא כתוב "לאדם" עונג].

וכך כותב הגר"א בביאורו לישעיה [פרק א' פס' י"ג]: "לענג את השבת במאכל ומשתה, ולכבדו בכסות נקיה, ושיהיה כוונתו לשם שבת ולא להנאת עצמו,

על זה אמר וקראת ל-"שבת" עונג, לשבת דייקא, וכן אמר כל המענג את ה-"שבת", וכן סדרו לנו בתפילה, מענגיה כבוד לעולם ינחלו, מענגיה דייקא...
עי"ש.

**אבל בסיכומו של דבר אמר מרן שקשה מאוד שלא לרמות את עצמו ולדעת
שלאכול רק לכבוד שבת זו מדרגה גבוהה!!**

כונת האכילה בשבת

זמן רב היה טרוד רבינו, האם גם בשבת צריך לכוון את כונת האכילה המובאת
בסימן רל"א וז"ל השו"ע:

וכל צרכי גופך, יהיו כולם לעבודת בוראך, או לדבר הגורם עבודתו, שאפילו
היה צמא ורעב, אם אכל ושתה להנאתו אינו משובח, אלא יתכוון שיאכל
וישתה כפי חיותו, לעבוד את בוראו, עכ"ל.

וחקר רבינו אם גם כשאוכלים בשבת צריך לאכול בכונה זו, או סגי במה
דאוכל לכבוד שבת, ושיתף בספק זה ת"ח רבי שפגש, ולא הגיע רבינו
לפשיטות בדבר. ובספר ימלא פי תהלתך עיונים בתפילה ערך "סעודת שבת"
דן רבינו והביא שנפק"מ אם יכול לאכול בשבת מאכלים שאינם מוסיפים כח
לגוף [ועי' בבית הלוי פרשת תרומה חילוק בין שבת ליו"ט].

ועוד כתב שם עיונים בתפילה ערך "סעודת שבת":

איתא בסימן רע"ד מצוה לבצע בשבת פרוסה גדולה שתספיק לו לכל
הסעודה, וכתב במשנה ברורה ולא מיחזי כרעבתן כיון שאינו עושה כן בחול
ודאי כונתו שחביב עליו המצוה עי"ש, והנה לאחר שנאמר דין זה, מ"מ גם
היודע שעושה כך מפני שחביב עליו האוכל, יש עליו מצוה לבצוע בשבת פרוסה
גדולה.

פרק י"ב – מעשים שהיו בפורים

שובבות הבחורים וטכסיס ת"ח

הרה"ג ר' אליעזר ליברמן שליט"א מתלמידי הישיב"ק סיפר: הרגשתי קירבה רבה לרב שטינמן כך שגם אחרי שסיימתי את הישיב"ק [תשכ"ט] עדיין הייתי הולך ומתייעץ עימו. בפורים כבר הייתי בישיבה גדולה והיה לי דבר להתייעץ איתו, ובאתי בליל פורים לבית רבינו.

לפני שאמשיך בסיפור המעשה צריך להקדים ולומר שהיתה יראה לא מוסברת מרבינו, ואפילו ניתן לומר שבחורים ממש פחדו ממנו, איני יודע אם מעוצמת קדושתו או מסיבה אחרת.

אותה יראה היתה תמיד, וגם בימי הפורים שבהם יש יותר הרגשת פורקן וחופש לעשות תעלולים וכד' היתה יראה מרבינו. אבל פעם אחת היתה שנה בה יצר השובבות גבר על אותו פחד התמידי מרבינו וב-"חסות" יום הפורים הרבה מבחורים החליטו לעשות "מעשה", שילכו לבית רבינו וישארו שם ולא יצאו, אמרו "נשארים ולא יוצאים".

וכך היה הבחורים באו כביכול באופן הרגיל לראש ישיבתם להיכנס במחיצתו ביום הפורים, באמת החל הדבר כרגיל, שמעו דברי תורה, שרו, ואט אט כשהזמן נמשך החל להתברר שיש כאן מעשה קונדס.

ראש ישיבה צריך להקריב לתלמידים אבל עד כמה?! והבחורים אצלו ולא הולכים, אמר להם צריך לקום בבוקר להתפלל - אמרו לו לא חייבים להתפלל בזמן של המגן אברהם הרי יש את הזמן של הגאון, והמשיכו במעשה הקונדס שלהם להשאר.

אמר רבינו יש לי רעיון - למי יש נייר גדול, למי יש עט?

היה בחור שהיה לו נייר, היה בחור שהיה לו עט פרקר [באותה תקופה עט פרקר היה יקר המציאות - היה עולה עשר לירות הרבה מאוד כסף] והביאו לרב - עדיין לא תפסו

מה הרב מכין להם. אמר להם עלה לי רעיון, עכשיו פורים, עוד מעט חודש ניסן אתם יודעים, כדאי שכל בחור יקבל על עצמו עד ראש חודש ניסן לחזור על המסכת. כל אחד ירשום כמה דפים הוא מוכן לחזור, והוא [רבינו] והרב מיכל יהודה יבחנו את הבחורים. ואמר שכל אחד יכתוב שמו על דף - כמה דפים הוא לוקח על עצמו, וכן שיכתבו אם לומדים עם תוספות או בלי תוספות.

תוך דקה כולם ברחו מהבית, ויפן כה וכה וירא כי אין איש, חוץ משלוש בחורים צדיקים שנשארו לדון ולדייק בפרטים שעליהם מתחייבים - אם מסוגלים כולל תוספות, או בלי, אמר להם ראש הישיבה אליכם לא התכוונתי.

טוב - כעת נשארה בעיה, כולם הלכו ומה יעשה רבינו עם העט והנייר. אני, שכאמור לא היתה עלי אימת המבחן, נשארת. אמר לי: המשימה שלך היא להחזיר את העט והנייר לבחורים. את המצווה הזו היה לי מאוד קל לעשות, היות ומיד כשיצאתי מבית רבינו פגשתי את הבחורים, כי כל הבחורים נשארו מתחת לבית מוכי הלם מטכסיס הת"ח שנקט הרב שטינמן.

פורים בבית מרן - מעשה במשלוח מנות

אחד מתלמידי רבינו חפץ פעם לתת לו מתנה, אולם איך יזכה לתת משהו לרבינו, הרי ידע שמרן לא מקבל מתנות בשום אופן, כגון זמן קצר קודם אפילו "כף-נעלים" מפלסטיק שהיה צריך לקנות עבורו דרש רבינו לדעת בדיוק כמה עלתה [5 שח] ולא וויתר עד שנתן את הכסף, וכך בכל דבר ודבר.

עלה בדעתו להמתין עד פורים ואז אולי יזכה לתת לו ספר בתור משלוח מנות. באותו זמן יצא לאור 'נ"ך' בכרך אחד במהדורה גדולה ביותר - מהדורת ענק ע"י אדם שהתמסר לענין הדפוס, ולמד אותו על אופניו כגון היכן קונים נייר, איך מכינים הגלופה, איך מדפיסים וכו', ומתוך שידע כל פרט ופרט במלאכה זו ורצה לעשות לשם שמים הצליח לעשות מהפך בעולם הדפסת ספרי הקודש.

ספר בגודל כזה היה עולה לפחות 100 ש"ח אולם הוא מכרו ב-27 ש"ח. קנה אותו תלמיד שני ספרים ב-54 ש"ח אחד למרן ואחד לעצמו, והמתין ליום הפורים. אותה שנה פורים היה ביום ו'. קיימו כולם מצוות היום, ואח"כ החלו בהכנות לשבת.

ואז היה הרגע לו ציפה אותו תלמיד שהרי בבית מרן עומס גדול בפורים בחורי אורחות תורה, גאון יעקב, סעודת הפורים של משפחת ברלין ומשלוח מנות מרבים מתושבי בני ברק שאת כולם מגביה רבינו ומחזיר לנותן, ולא שייך אז לבוא לעשות את מה שרצה בהמולה כזאת.

ובכן אחרי שכל האנשים עברו ממצות הפורים להתרכז בעשיית הכנות שבת, אז בזמן שהוא סמוך לשבת הגיע התלמיד. הבית היה ריק מאנשים, מרן היה לבדו עם עוד נכד, וכבר הורגשה בבית מרן השבת שבפתח, ניגש התלמיד לחדרו של מרן ואמר לרבינו בהאי לישנא: "פורים שמח, רציתי להביא לרבינו משלוח מנות, ואמרתי לעצמי מיני מאכל כגון עוגה מרן לא יקבל, אז הבאתי ספר".

רבינו באצילותו - שמחד לא קיבל מתנות שהרי שונא מתנות יחיה ועוד טעמים השמורים עימו, ונוהג כך גם בפורים [חוץ מזמנים קדומים כגון שהיה בישיבה בכפר סבא ונתנו תלמידיו קצות, או מהרה"ג רבי י"א שליט"א שכל שנה מסכים לקבל מידו ספר כמשלוח מנות] ומצד שני ראה כמה חשוב עבור התלמיד כמה התאמץ והתמסר לכך ולא רצה לפגוע בו.

אמר לו רבינו: דבר חשוב שיהיה "נ"ך" בבית, חשוב שיהיה בכל בית "נ"ך" שלם. טוב מאד שהבאת, אבל חפץ אני לשלם עבורו. אותו תלמיד גם אם רצה לא יכל לומר מילה כנגד החלטיותו של מרן. שאל מרן תאמר כמה עלה הספר, כעת כבר אני בבגדי שבת ביום א' אתן לך.

לאותו תלמיד היה צער, חשב: רציתי להביא מתנה למרן ולא שיוציא הוצאות יתרות, ועזר לו הקב"ה [יתבאר אח"כ] ועלה בדעתו הגמ' מסכת סוכה [ל"ט ע"א]:

הלוקח לולב מחבירו בשביעית נותן לו אתרוג במתנה לפי שאין רשאי ללוקחו בשביעית לא רצה ליתן לו במתנה, מהו? אמר רב הונא מבליע ליה דמי אתרוג בלולב.

דהיינו הקונה אתרוג בשביעית ישלם דמים יתרים על הלולב, ובהם יבליע את דמי האתרוג שאסור בסחורה, ואמר לעצמו קניתי ב-54 שקל שני ספרים, נחשיב כהגמ' שם בהבלעה שהאחד זה שלעצמי קניתי ב-34 שקל, ואת השני למרן בעשרים שקל ואחרי שעשה את כל המהלך הזה במחשבתו, וכאמור כל זה באורך זמן של כהרף עין, אמר למרן: 20 ש"ח.

אמר לו מרן איך יכול להיות מחיר כל כך זול 20 ש"ח? וסיפר לו על אותו מומחה דפוס. מרן הסכים לקחת הספר ופנה להמשך הכנות שבת. ביום א' עוד לפני שהגיע התלמיד כבר נתן מרן לנכדו האהוב רבי נח שטינמן 20 ש"ח ומיד כשהגיע התלמיד נתן לו.

עבר יום, יומיים והנה ביום השלישי יום ג' קרא מרן לתלמיד ושאל אותו: כמה עלה הספר? אותו תלמיד הרגיש שהאדמה נפתחת תחת רגליו וחשב: "איזה שטות עשיתי", אבל את הנעשה אין להשיב, וסיפר מה שקרה ואמר: האמת שהספר עולה 27 ש"ח, אבל קניתי שני ספרים אחד לי ואחד לתת למרן, כאשר מרן דרש לשלם, הופתעתי וחישבנתי מהר על דרך הבלעה להחשיב את הספר שלי כ-34 ש"ח ואת הספר של מרן ב-20 ש"ח, שהרי לא תכננתי שמרן יוציא כסף. וכאן חקר מרן באופן יסודי: איך יכול להיות 27 ש"ח - והוצרך התלמיד לספר שוב ובאריכות על אותו מומחה דפוס, וכאשר ראה שניכרים דברי אמת אמר לו מרן בסדר ונתן לו את ה-7 ש"ח.

אח"כ התברר מה קרה - מרן שם את הספר על שולחנו וכשנכנס אחד הרבנים החשובים וסיפר לו על המחיר - אותו רב שלא ידע שיש מציאות חדשה כהמדפיס הזה [אגב שמו ר' פנחס ראובן מלכות דוד] היה בטוח שאחד מבני ביתו של מרן אומר דברים מופקעים, וכדאמרי אינשי מאכיל את מרן לאקאשן, ולכן רצה לידע את מרן על כך, ואמר לו: לא יכול להיות, ספר כזה עולה לפחות 100 ש"ח אין מציאות שעולה פחות.

³ וגם כאן צריך לציין שמרן למרות גילו המופלג היה מונח במחירים וכה"כ-נעלים" שהוזכרה בתחילת הענין.

ומרן שמראש ידע שהתלמיד ישר, שהרי כבר בראשונה שאל על המחיר וקיבל את ההסבר על מומחה הדפוס, כאן כשעלה החשד שמשקר לא הסתפק בידיעה גרידא שהתלמיד ישר אלא ביקש לחקור את הדבר בצורה מפורטת, ושכפי שיובא בהמשך מקפיד שכל אדם שבסביבו יהיה נקי מכל שקר חנופה וכד'. וכשראה מרן אח"כ את תום ליבו של התלמיד, ושאכן מה שאמר היה באותו סדר גודל של מחיר ואם כך נמצא שכל הסיפור על המדפיס אמת ואין כאן מגמת שקר, ורק 7 נח השינוי, ושגם בהם לא שיקר בפשע ומזיד אלא שינה בהבלעה, וגם זה מתוך שלא רצה שמחמת רצונו לתת מתנה יוציא מרן הוצאות יתרות. אי לכך נחה דעתו, ויתרה מזה יותר התחזק אצלו יושרו של אותו תלמיד.

וממעשה זה מלבד הדקדוק במידת האמת שבו, גם ניתן להבין כמה מרן הקפיד שכל אחד ואחד מהסובבים אותו יהיה במידת היושר. וכיוצ"ב מצינו בדברי המסילת ישרים פרק כ"ג בביאור מידת הענוה ונוהג רבינו כך. וז"ל המס"י^{כא}:

על כן מי שעניו בראשו, יותר יזהר ויעיין במעשי מי שרוצה לקנותו לו לחבר או ליועץ, או לפקיד על ביתו, ממה שיזהר ויעיין במאכלו ובמשתיו, כי המאכל והמשתה יוכל להזיק לגופו בלבד, והחברים או הפקידים יוכלו להשחית נפשו ומאודו וכל כבודו, ודוד המלך עליו השלום אומר (תהלים קא ו-ז) לא ישב בקרב ביתי עושה רמיה, הולך בדרך תמים הוא ישרתני וכו'.

^{כא} בהערה דכאן מובא תחילת הפרק במס"י ולמעלה ההמשך: עוד ממפסידי הענוה הוא ההתחברות או ההשתמש [ב]בני אדם חנפים אשר לגנוב לבו בחנפותם למען ייטב להם ישבחוהו וירוממוהו, בהגדיל מה שיש בו מן המעלות עד התכלית, ובהוסיף עליו מה שאין בו כלל, ולפעמים שמה שיש בו הוא ההפך ממה שמשבחין אותו, והנה סוף סוף דעת האדם קלה, וטבעו חלש ומתפתה בנקל, כל שכן בדבר שאיליו הוא נוטה בטבע, על כן בשמעו את הדברים האלה יוצאים מפי שהוא מאמין לו, יכנסו בו כארס ועכס, ונמצא נופל ברשת הגאווה ונשבר, הרי לנו (דברי הימים ב כד) יואש אשר הטיב לעשות כל ימי הורוה יהודע הכהן רבו, ואחרי מות יהודע באו עבדיו והתחילו להחניף לו ולהגדיל הילוליו, עד שדימוהו לאלוה, אז שמע המלך אליהם, ותראה זה הדבר בבירור כי רוב השרים והמלכים או כל בעלי היכולת יהיו באיזה מדריגה שיהיו נכשלים הם ונשחיתים בעבור חנופת משרתיהם.

אם אין דעת פורים מנין - שיכר ארויס !

המשגיח הגאון ר' נחום ברנשטיין שליט"א סיפר: בשנת תש"מ השנה השנייה להקמת ישיבת 'גאון יעקב', ימי סוף החורף קרבים ובאים וקבוצת הבחורים שרובה הגיעה ובאה משיבת פוניבז' הקטנה, החלו לשוחח בינם לבין עצמם: מי יהיה הר"מ העתידי בשיעור ג' שייפתח בחודש אלול בעוד כחצי שנה.

כמובן שלא הם המכריעים ולא הם הקובעים אבל בכל זאת, אחד מהבחורים ניגש למשגיח וסיפר לו על הדיבורים והציפיות למגיד שיעור שירומם אותם ואת הישיבה - כוח חדש נוסף שיבוא להשתלב בצוות. והבחור אף הוסיף - והלוואי אם מרן הגראי"ל בעצמו יסכים לבוא למסור שיעור... אבל כמובן, שזה היה נראה כמו חלום, כי כידוע מרן זצוק"ל אמר אז שיעורים יום-יומיים בישיבה קטנה ושימש גם כראש כולל פוניבז' וכיצד יוכל למסור שיעורים גם להם.

אך כיוון שהנושא עלה, החלו ראשי הישיבה לגשש ולבדוק עד שהגיעו למידע, כי בעיקרון אין למרן בעיה עם עומס הלימודים, אלא, שהוא סבור כי בחורים בישיבה גדולה בתקופה זו מעוניינים בשיעורים בנוסח אחר. ואז התגבשה החלטה שביום הפורים ייכנסו התלמידים למרן, ויעזו לדבר אתו על הנושא באופן ברור.

לא נאריך בתכנון המבצע שלא היה פשוט, כי יראת הכבוד שהייתה לתלמידים ולרבותיהם בצוות מול מרן ראש הישיבה הייתה נדירה ומיוחדת ותמיד כאשר היו יושבים לצדו, היה קשה להם לדבר מילים מיותרות מפאת כבוד התורה, אבל ההחלטה כבר עברה והחלו בתוכניות.

הגיע בוקרו של יום הפורים. המעמד היה מאד מרומם. אחד הבחורים המובחרים שימש כ'פורים רב' וישב לצדו של מרן בביתו. כך ממש לצדו... הבחורים שרו שירי דבקות, לא היו התפרעויות, לא סיגריות, ולא כל מיני רגעי סערות של צעירים, ומרן ראש הישיבה הביט והביט. והתרגש.

ואז קם מי שהתמנה לומר דרשה בפני מרן ראש הישיבה ובפני רב של פורים, והודיע כי אנו התלמידים בני הישיבה הקדושה דגאון יעקב מעוניינים להכתיר

את ראש הישיבה לרבי שלנו... מרן התחמק ואמר: וכי צריך רב, הרי יש כאן
 כזה רב חשוב והגון, הרב של פורים...

אך הבחור הדרשן והדורש תרתי משמע, המשיך ואמר: הנה בכל הדורות היו
 קבוצות של בחורים שהתקבצו סביב תלמיד חכם ולמדו ממנו תורה כמו
 הנודע ביהודה ותלמידיו בעיירתו, גם החתם סופר ותלמידיו שהתקבצו ובאו
 ללמוד עמו תורה - בדרך לימודו ושיטתו בדרכי לימוד התורה, וכן היו תלמידי
 רבי עקיבא איגר ועוד בכל הדורות, ומכך ממש גם צמחו הרבה שטיקלך תורה
 של גדולי ישראל הללו ממה שאמרו לתלמידיהם. והנה, גם אנו רוצים מאד
 לקבל את צורת הלימוד במלואה, הדרך העיונית ומהלך החשיבה מתחילתו
 ועד סופו כתלמידים לרב במלוא מובן המילה, ושרבנו יבוא למסור שיעור יומי
 בשיעור ג' בישיבה.

ואז פרצו כולם בשירה רצופה עם שירים מיוחדים. אינני זוכר האם המילים היו
 "ימים על ימי מלך" או שירים דומים, שהתוכן של כולם הוא רצון והכתרה
 כתלמידים לרבם החדש. השירה התנהלה מתוך יראת הכבוד ורצינות ויראת
 שמים. למעשה, מרן הגיב שנית, כי יש כאן תלמידים טובים וגם רב טוב של
 פורים ובוודאי שאין צורך בו.

למחרת יום הפורים התבטא מרן: אם בחורים בפורים, יכלו להתרומם עד כדי
 כך, אז גם אני מקבל על עצמי לומר לפניהם שיעור.

ואכן, ההחלטה בקעה רקיעים. ובאלול באותה שנה, מרן החל לומר שלושה
 שיעורים קבועים שבועיים אחרי צהריים כפי שמוגדר בישיבות: "שיעור יומי"
 (בין 6 ל-7) החלו את פרק 'בן סורר ומורה' וישיבת גאון יעקב התרוממה טפח
 נוסף. כי עד אז אכן מרן זצוק"ל שימש כראש ישיבה, אבל רק ב'שיעור כללי'
 ושיחות אבל מכאן ואילך גם שיעורים קבועים יומיים.

אמר מקורבו של מרן הרה"ג איסר שוב שליט"א: הרי לכם על קצה המזלג
 כמה הייתה חשובה בהיכלו של מרן ראש הישיבה הרצינות והאיכות של יום
 הפורים מתוך רוממות, מתוך דברי תורה ויישוב הדעת, שברגע, שהכיר
 בקבוצת הבחורים שהיא באמת איכותית הסכים לבוא להיות עטרה לראשם.
 וכיצד הכיר בהם, מה היה המבחן שלו? כור המבחן היה יום הפורים. לדידו

של מרן, אם הם הצליחו לעבור אירוע שלם ביום הפורים משולב עם מטרה אמיתית מתוך ישוב הדעת, זו הייתה לו הוכחה שהם רציניים ומבקשים באמת ואוחזים בדרגה שהם מדברים עליה, ומשום כך, ראוי למלא את בקשתם.

מזיגת יין ושמחה

בשנים שאחר כך בני הישיבה דגאון יעקב היו נכנסים ביום הפורים לקראת הצהריים. בין דברי התורה, מרן היה מספר מעשי רב ממרן החפץ חיים ועוד, והיה מחלק יין. על השולחן היו מזונות. כידוע שמרן רה"י סלד מהשיכורים ולא אהב את כל הנושא של שתייה מופרזת והשתוללות. הוא היה מתבטא תמיד כי היה כל כך נעים ונחמד לראות את השכרות של הגאון הגדול רבי משה סולובייצ'יק זצוק"ל בפורים שבעת ששתה הרבה והתבשם היטב, החל לדבר דברי טעם ודברי סוד, ורוב דבריו הנחמדים - עסקו ביחוד ד' יתברך ואמונה רבתי.

וכידוע, המהפך שמרן רה"י זצוק"ל חולל בעולם הישיבות - בעניין הסדרים בימי הפורים. ממשוך רבי איסר שליט"א: במשך יום הפורים בבית רבינו, לא היו שיעורים אבל היה שנתיים שאני זוכר שכן אמר שיעור ביום הפורים עצמו. גם שיעור החומש היומי כמדומה שנאמר מפי רבנו גם ביום הפורים. בליל פורים השיעור הקבוע היה מתקיים כרגיל, וזכורני כי בליל פורים אחד הוא האריך את השיעור כשלוש שעות של לימוד ברציפות.

סעודת פורים

סיפר אחד הנכדים ממשפחת ברלין כיצד הייתה נראית הסעודה עם מרן ובצוותא עם משפחת ברלין בראשות חתנו הגאון רבי זאב ברלין שליט"א וכך אמר: הסעודה הייתה מיוחדת באריכותה, שלא כמו סעודת שבת רגילה, אכן גם שתה יין יותר מהרגיל, כמדומה יותר מכוס יין. המשתתפים שרו, והוא אמר דברי תורה וחקירות תלמודיות כמו הנושאים הידועים שהוזכרו בספר 'מנות הלוי' ועוד, ואבי שליט"א דיבר עמו הרבה בלימוד, והיו שרים ושמחים בצוותא, קהל גדול מבני המשפחה המורחבת.

הסעודה הייתה מאד רגועה ואכלו במנוחת הנפש ובכובד ראש, ונמשכה כמעט ג' שעות. היה ממש מפחיד להתבונן כיצד הוא עוקב אחר הנכדים ובני המשפחה והמקורבים לראות כיצד כל אחד מהם שר, והאם נמצא עדיין בצלילות וברצינות.

בן המשפחה ממשיך לספר. רוב הנושאים ששחו ביניהם החתן הגאון רבי זאב ברלין שליט"א, והחותן - מרן זצוק"ל היו ארוכים יותר ותלמודיים שקשה להעלותם על הכתב. כי על פי רוב מרן זצוק"ל היה מעלה שאלות חדשות שהתחדשו לו ומביא ראיות, ואבי שליט"א היה מביא ראיות מדיליה לנושא והיו דנים על נושא אחד לפעמים כמחצית השעה. הרבה נידונים היו עולים באופן טבעי - בהלכות צדקה וקניינים שרבנו עסק בהם הרבה ביום הפורים. כמו כן, בחלק משעת הסעודה הסבא זצוק"ל היה עסוק בהקנאות של צדקה לעניים על ידי אבי, מדוע? כי היה מחשב את השעות של חו"ל שהנה כעת כבר קראו את המגילה במקום פלוני בחוץ לארץ, וכעת היא כבר השעה שהוא יכול להקנות את הכסף שהעשיר ההוא ביקש ממנו לתת מתנות לאביונים כאן בארץ ישראל.

פנינים והערות קלות בענין הפורים

מלבד השקלא והטריא, הפלפול והעיון כאמור, פעם העלה רעיון מוסרי-השקפתי ואמר, הרי הגמרא אומרת כי נענשו מחמת "שנהנו מסעודתו של אותו רשע". נשאלת השאלה אם הם חטאו בסעודה, אז הסברא אומרת כי התיקון יהיה כעת על יד צום ותענית ההיפך מאכילה, ולא על ידי משתה ושמחה. אלא - אמר מרן - הנה המשכילים הרשעים רצו לומר ואמרו, כי הגוי נולד ליהנות מהעולם והיהודי לא, היהודי הוא מסכן. אך לא, כאשר היהודי נהנה או אוכל כדת וכדין של תורה באופן ההגון והראוי לו, הוא יכול לתקן את החטא, ואפשר להגיע להישגים גם על ידי אכילה והנאה לשם שמים.

פעם אמר בעת הסעודה: אם רוצים לדעת כיצד משתכרים, גם את זה יש מפורש בגמרא. וזה לכאורה מחלוקת רש"י והמהרש"א בסוכה דף מ"ט ע"ב שרש"י מבאר את הגמרא שם שכדי לשבוע מהיין יש לשתות לגימות גסות,

אבל עי' שם במהרש"א שכותב כי לולי דברי רש"י הוא היה אומר שהדרך לשתות מהיין היא על ידי לגימות דקות, ודבריו הם על פי הגמרא במסכת שבת. הנה לכם מחלוקת כיצד האדם מגיע לידי שכרות.

במהלך הסעודה כאשר היו משוררים מנגינה - שיר ללא מילים, סבא זצוק"ל לא היה אוהב את זה, כי שיר ללא מילים לא מתעלים ממנו. כמו כן אם היו משמיעים שירים ידועים מסוימים היה מתבטא: אלו שירים של שיכורים, ולא אהב לשמוע אותם.

עוד אמר הנכד: כמה פעמים סבא זצוק"ל אמר לי כי הטעם שמעוניין לסיים סעודת פורים מוקדם, כיוון שבאותה שעה אנשים אוכלים ונהיה כבר שקט וכך הוא יוכל לשבת וללמוד. כמו כן, כיוון שהוא זמן שאין כל כך לימוד תורה בעולם "מתרפים בה" הרי שתהיה לו יכולת לתפוס את הזמן היקר הזה.

ואכן, הסעודה הייתה מסתיימת בשעה מוקדמת. ומסיבה נוספת. כי מרן היה שותה יין דווקא בתוך הסעודה (והעיר על כך ששותים הרבה שלא בשעת סעודה, כי עיקר השתייה היא בסעודה) ובסיום הסעודה בעוד יום היה נשכב לישון לקיים את הרמ"א. ואח"כ היה נייעור ומתיישב מיד ללמוד.

ואכן, כידוע, שמרן עשה מהפך בעולם הישיבות - להחזיר עטרת לימוד תורה בפורים ונקבעו סדרי לימוד במשמר בליל פורים, מבהיל על הרעיון. ותלמידי ישיבת "תורה בתפארתה"²² עוד זכו שאמר להם לפני כשנתיים בחיור, וזה לשון מרן לפנייהם: "יש מקומות שחושבים שבפורים אסור ללמוד תורה [ונהפוך הוא] יש חיוב ללמוד תורה, נקווה אי"ה שילמדו בפורים תורה ויעשו את 'העבירה' הזו". אחד השומעים שאל "והרי סוף סוף יש תקנת חז"ל לשמחה בפורים?" מרן ענה לו: ראשית: לימוד בלילה אינו על חשבון מצוות השמחה שעיקרה הוא ביום הפורים (עיקר מה שיסד רבינו זה לקבוע סדרי לימוד בלילה ולעודד את מי שבאפשרותו לעשות "משמר" בליל הפורים). ושנית: תיקנו שמחה אבל לא עד כדי כך (שלא ילמדו).

²² מעשה זה נכתב כבר בריש פרק ט' ונכפל כאן מצד הענין.

חידושים מעשיים

הוסיף הנכד ואמר: בשנת תשע"ה, מרן היה חלש ואמר כי אין לו כל כך כוח לאכול פת בסעודה, ולכן חושש שאם ינסה לאכול בכל זאת תהיה לו אח"כ בעיה שייכנס לספק חיוב ברכת המזון. ואז הצגתי לפניו את דברי ה"שערי תשובה" ודעתו - שאין חובת סעודת פורים בפת, ומרן התעניין היטב האם יש חולקים על כך, ודן בזה מתוך חולשה לכאן ולכאן, ואכן החליט שלא ליטול ידיים. ובתחילה, לפני תחילת הסעודה בירך שהכל על מאכל שהיה לו בבית (כמדומה שהיה זה על מים עם דבש שהיה רגיל לשתות אותם) ואז, כאשר הגישו לפניו את הדג החל להסתפק האם עליו לברך שוב שהכול או לא, וכמדומה שצדדי השאלה היו: האם כיוון שהוא בעל הבית, מתקיים כאן המושג של "דעת בעל הבית" וממילא ברכת שהכל תועיל על הדג שהגיע אחריו בתחילת הסעודה, וכמו תמיד בעת שמברך שהכל שמועיל מדין בעל הבית, אבל, אולי כעת לא תועיל דעת בעל הבית, כי כל צורכי הסעודה אינם שלו כי בתו הרבנית ברלין היא הביאה את האוכל, והיא בעלת הסעודה כולה, ותמצית השאלה: האם נקבע הדבר לפי דעת 'בעל הבית' או 'בעל הסעודה' (ומי נקרא "בעל הבית" בעל הסעודה או בעל הבית - שהביאו לפניו וזיכו לו את האוכל) ועוד כהנה כמה צדדים - לגבי ברכת שהכל נהיה בדברו שעשה קודם לכן האם תועיל לדג שהוגש לפניו מידי בתו הרבנית. כמדומה שבסוף ביקש שיביאו סוכר, ממה שיש בבית, ובירך על הסוכר וכיוון לפטור את הדג והאוכל שאח"כ.

אגב, כאשר הביאו לו את משלוח המנות שלפעמים גם כלל את כל סעודת הפורים והניחו על השולחן לפניו לא התאמץ להגביה את המשלוח וגם לא חלק ממנו אלא בדרך כלל היה אומר: "תיקני לי חצרי" וזכה בקניין חצר כדת וכדין.

זיכרונו לברכה

כמה פעמים שמענו ממנו בסעודה כי הנה ידוע, שעל אדם שנפטר אומרים את הביטוי המכובד "זכרונו לברכה" וכמבואר בגמרא קידושין דף ל"א לגבי מצוות כיבוד אב לאחר מותו:

"במותו כיצד? היה אומר דבר שמועה מפיו, לא יאמר כך אמר אבא, אלא כך אמר אבא מרי, הריני כפרת משכבו. והני מילי תוך שנים עשר חדש, מכאן ואילך, אומר: זכרונו לברכה לחיי העולם הבא".

ומעניין מאד כי שניים בלבד הם יוצאי דופן, שעליהם אנו מתבטאים ומאחלים שזיכרונם יהיה לטובה (ולא לברכה): אליהו הנביא זכור לטוב, וגם חרבונה זכור לטוב.

מרן הגיב על כך ואמר: לשון ברכה הוא ריבוי ותוספת כפי שהאריך בספר הקדוש נפש החיים, ולכן, על כל יהודי אנו מאחלים ומתפללים שזיכרונו יהיה לברכה - "זכרונו לברכה", וכמו שאמרו בברכות, תלמידי חכמים אין להם מנוחה לא בעוה"ז ולא בעוה"ב שנאמר ילכו מחיל אל חיל, ממילא הוא שייך לברכה שיהא לו תוספת וריבוי, אבל, על אליהו שנעשה מלאך אין אפשרות לומר "ברכה" כי רק נשמת בני אדם יכולה להלוך עוד ועוד, ולא מלאך שנשאר לעמוד בדרגתו ובהשגותיו הגבוהים מאוד, וכמו שאמר הכתוב "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה". לכן, אליהו הנביא המלאך רק נזכר לטובה "זכור לטוב" בלבד, ואם כמאן דאמר שחרבונה זה אליהו לכן נאמר בו זכור לטוב, וכן להבדיל, אם כמו המדרש - שהיה גוי לכן אומרים ב"חרבונה זכור לטוב" שהוא גוי, ואין מן הדין לאחל לו ברכה, וגם שגוי לא יכול להמשיך להתעלות בנשמתו, ולכן מזכירים אותו לטוב.

הוספות ממערכת "כאיל תערוג"

הוספות ממערכת "כאיל תערוג" מפי הנכדים לבית ברלין ותלמידים:
מספר נכד מרן - הרב הגאון ר"א שליט"א: בערב פורים כל שנה אמי ע"ה הייתה דואגת למלא את מטבחו של מרן במוצרים למשלוחי מנות. שנה אחת

אחרי הסתלקות הרבנית לא הספיקו בערב פורים להעביר את המוצרים שנקנו עבור מרן לביתו. בבוקר יום הפורים לאחר התפילה הגיע נכד מרן רה"י רמ"י ליפקוביץ - הרב הגאון רבי י"ש קורלנסקי שליט"א עם משלוח מנות מסבו. באותה עת נוכח מלבד מרן רק אחי הרה"ג רבי יוסף שדאג לשמשו, ומרן ואחי חיפשו במטבח מה אפשר להחזיר למרן רה"י רמ"י ולא מצאו דבר מלבד בקבוק יין ביתי, אפילו קבא דמוריקא לא נמצא, וכי מה ייתן עוד? פירורי לחם או מעט חלב? פתח מרן את המקרר והייתה שם חבילת תמרים (כי נהג לברך בסעודותיו את כל הברכות וברכת בורא פרי העץ בירך על פרי חי) אך ראה שחבילה זו פתוחה ואין מהכבוד לשלוח חבילה פתוחה, ואז אמר לאחי שיגייד לרבי י"ש קורלנסקי שבהמשך ישלח למרן רה"י רמ"י משלוח מנות.

השכרות וחיסרון הדעת והתקלות

אמר הרה"ג... שליט"א נכד מרן: פעמים רבות אמרו אצלנו בבית - כי סבא לא מצליח להסתדר רק עם ב' סוגי אנשים: עם שיכורים או עם משוגעים. וזה פלא. האפשרות היחידה שסבא זי"ע היה מסוגל לבקש מפורש שיוציאו אדם מהבית זה היה שיכור... הוא היה סבור שהם לא שולטים בעצמם והם גם יכולים לעשות דברים לא טובים בבין אדם למקום ובבין אדם לחברו, ועד כדי כך שהיה מסוגל לבקש שיוציאו אותם מהבית! להוציא, ארויס! "שיכור ארויס".

כידוע, שמרן זצוק"ל היה "תכלית ישוב הדעת" - בדורות האחרונים, והמציאות הזו של איבוד הדעת, או חלילה - כישלון בחטאים בשעת שכרות וביסוס היין, היה אצלו עניין חמור עד מאד. אמר פעם: אנשים שהיו משתכרים והיה מותר להם להשתכר, אלו הם אנשים שהיו בדרגה שהבינו מה שהם עושים ואת משמעות השכרות, אבל לא כל אחד יכול להשתכר.

זכורני, שיכור אחד ששכב על הארץ ונישק את שולי גלימתו, וסבא ממש גער ואמר לו: מה אתה רוצה, ואח"כ ביקש שיוציאו אותו כמה שיותר מהר.

וכאמור, הרבה פעמים שמענו ממנו, כי הכיר אחד, שהיה שיכור ושכרותו לא הזיקה לו, והתנהג כראוי, ובמחיצתו שמעו דברים גבוהים ביחוד ד'. ומלבד

זאת, שיכורים סתם - ומבוסמים סתם מסוגלים לדברים לא טובים, והוא לא אהב את התופעה של שכרות כלל, והיה נראה כי דעתו שלבסומי אינה שכרות, וששכרות סתם היא עבירה. פעם אחת פלוני מבוסס צעק לפניו: אבל זה חיוב גמור - "חייב איניש לבסומי" אמר לו מרן: אבל אם נכשלים במילה אחת גרועה מה שווה הכל, הרי יצא שכרו בהפסידו.

הרה"ג רבי יעקב שוב שליט"א אמר: כי היה נוכח בעת שאחד התלמידים נכנס מבוסס ואמר: אינני מצליח לקיים את הרמ"א לגבי לבסומי... גער בו מרן ואמר בכאב: אם כן, מה אתה רוצה? אתה מעוניין לשתות? להשתכר ממש אתה רוצה? תאמר לי, וכי הרב שך השתכר? וכי הרב מבריסק השתכר? האם החזון איש השתכר?!

עוד ציין הרב שוב כי בשעתו כאשר הם היו באים ונכנסים (תלמידי גאון יעקב המפוארת) רבנו שהיה מחבבם, היה מוזג לכל אחד יין, אבל הקפיד שלא למזוג רביעית כדי שלא ישתכרו וחלילה יאבדו את יישוב הדעת כי גם יום הפורים עבורו היה יום להתבוננות ושמחה, להבנה וללקיחת דעת.

ברכת יוצר האדם בפורים

סיפר מרן ראש הישיבה לפני למעלה מארבעים שנה כאשר נכנסו תלמידי השיעור בישב"ק פוניבז' לרבנו לשמחת פורים, האציל מברכתו לכל אחד מהתלמידים ברכה אישית. וכאשר עמדו לצאת לאחר ה'שמחה' התחכם אחד התלמידים ופנה אל מרן וביקש 'ברכה שנייה'. על אתר השיבו מרן בבת שחוק ונעימות: הלא 'ברכה שנייה' היא יוצר האדם... ווער א'מענשט [היה בהנהגתך ראוי להיות 'בן אדם'] ולא יסף.

פעם אחת נכנס בחור מכוסה בתחפושת מפחידה וגם עשה תנועות מאיימות בריקודים משונים, ואח"כ ביקש ברכה ממרן. אמר לו רבנו שיזכה לשמור על כבוד תלמידי חכמים. מעיד בנו של מרן, הגר"ש שליט"א: בשנים עברו היו מגיעים הבחורים ביום הפורים לשוש ולשמוח לכבוד היום. מרן רצה שתישאר מכך התעלות והיה מודיע להם כי מי שמקבל על עצמו קבלה בלימוד עד פסח או עד סוף הזמן הוא רושם את שמו והוא יתפלל עליו ביום הפורים. בעקבות

כך היו בחורים מקבלים על עצמם ללמוד את כל המסכת או ללמוד סדרים בלא הפסקה, ומרן אכן רשם את קבלתם ואת שמותם והיה מתפלל עליהם ומברכם ביום הפורים.

פרק י"ג – החשיבות להיות שמח תמיד

על ענין החשיבות עבור האדם שיהיה תמיד במצב מרומם הקרוב לשמחה שמענו מרבינו, אגב דברים שאמר מרן על השמחה הנוגעים ב'רומו של עולם' [והשמורים לאדם גדול כמוהו]. תוך כדי דבריו הוסיף גם על הטובה שיש בשמחה שיש לכל אדם באופן השווה לכל נפש.

וכך היה המעשה: פעם אחת בשעת רצון הצליחו התלמידים לשאול את מרן: האפשר להיות כל הזמן בשמחה, ממש תמיד? האם יש מציאות שכן אדם כל הזמן שמח? אותה פעם היתה שעת רצון^כ ואמר: כתוב בספר חובות הלבבות בשער עבודת האלוקים שכל מעשה של האדם הוא או מצוה או עבירה^כ. ואדם ש"חי" ידיעה זו ושולט במעשיו, אז כפועל יוצא מכך [שכל פעולה שהוא עושה זה או מצוה או עבירה], מכריע רצונו ועושה באופן של המצוה וכן בכל דבר ודבר.

ופועל יוצא מזה - אדם מרומם כזה החיים שלו הם חיים של מצוות רצופות. כעת המשיך מרן והמשיך הלאה: כיון שפרט בעשיית המצוה הוא שמחה^כ - אז הוא שמח תמיד.

אולם תוך כדי ראה מרן שזה דבר גבוה עבורם, ונתן לתלמידיו "מתכון" אשר יוכל להתאים להם, אמנם הוא לא אמר בפירוש "כיון שזה לא לדרגתכם", אבל בפועל אמר מהלך אחר, וכך אמר: [אפילו מי שלא שייך לדרגה שעליה דיברנו], כדאי שידאג להיות בשמחה - קרי במצב הקרוב לשמחה, כי שמחה

^כ וכן אמרו כמה תלמידי ישיבתו של מרן - ישיבת גאון יעקב - שפעם אחת התרצה וגם להם אמר זאת.

^כ שער עבודת האלוהים פרק ד' וז"ל - כל מעשי בני האדם ללא יוצא מהכלל הם או בגדר מצוה או בגדר עבירה, וביאור הדבר הוא כי כל העושה מעשה איזה שיהיה, אם הוא בגדר מצוה הרי הוא מעשה טוב, ואם אין האדם עושה אותו, למרות שיש לו את היכולת הרי הוא עובר על מה שצוהו הבורא. עי"ש.

^כ חיי אדם בענין כללי הזהירות שצריך בקיום כל מצוה ומצוה - כלל ס"ח סעיף י"ג עי"ש.

היא חשובה, וטוב לאדם לאחוז בה תמיד. ואמר בדרך משל שהדבר דומה למידת הזריזות שטוב להיות זריז ולא עצלן, כך גם ענין השמחה - שמחה מונעת מהאדם עצבות דכאון, עצלות וכו', וגורמת לו חשק במצוות, ולכן כדאי שכל אדם יעבוד על עצמו להיות בשמחה ולהרגיש שמחה במעשים שהוא עושה¹¹.

¹¹ דברי מרן מובאים בהרחבה בספר מזקנים אתבונן חלק ד' השמחה במצות וענפיה.

פרק י"ד – סוד עבודת עשיית

הנחת רוח

פתח דבר

בפרק א' הוזכר שעיקר ההדגש של מרן להגיע לשמחת תמידית היא מהנקודה שהאדם עובד ה' שבו בחר השי"ת - בפרק זה נכתב האופן בו האדם יוכל הגיע לעבודה זו.

עבודת עשיית הנחת רוח בפועל

שאלו את מרן: אם הנקודה שדרכה יוכל לשמוח תמיד היא שידע שהוא עובד ה', שבו בחר השי"ת¹², והרי אנחנו קמים, רצים לוקחים את הילדים לחיידר, הולכים לכולל, וכיוצ"ב כל איש ואיש לעבודת ה' שלו, צרכי היום יום רבים ומחייבים, הטרדות רבות וכו', איך בן אדם יכול ליישם ידיעה זו הלכה למעשה, איך יזכור שד' בחר בו בצורה תמידית, וזכה הוא להיות עובד השי"ת שמלוא כל הארץ כבודו?

הוא אמר עצה גם לזה: עצה לזכור נביא כאן בלשונו הקצרה, [והרוצה ניתן להעמיק בדברים ביותר] אם אדם יחשוב במעשים - שבכל מעשה הוא משתדל לעשות את רצון ד', לעשות נחת רוח להקב"ה, כפועל יוצא מזה, בעמקות המחשבה: מתקבל - למה אני עושה נחת רוח, מדוע אני משתדל לעשות את רצון ד', מה הסיבה. כי הוא בחר בי, ואם הוא בחר בי - אני אהיה שמח.

¹² בשנת תשע"ה שנה לאחר שיצא לאור מזקנים אתבונן בענין השמחה במצוות, ובו נכתבו אופנים רבים ודרכים שמהם אמר מרן שניתן להגיע לשמוח במצוות, נכנסו למרן ואמרו לו שמתוך עיון בכל מה שנקט נראה שעיקר ההדגש שלו להגיע לשמחת תמידית היא מהנקודה שהאדם עובד ה', ושבו בחר השי"ת - הנקודה הכתובה כאן לעיל - וברצוננו לדעת אם אכן הוא אם דייקנו נכון בדבריו. וענה שאכן כך ובכמה וכמה מקומות הארכנו לבאר יסוד זה ואכמ"ל.

והוסיף וסיפר כמה דברים על מהלך הזה של עשיית נחת רוח לבורא:

החפץ חיים והעגלון

רבינו סיפר מעשה מפורסם על החפץ חיים, שנסע בעגלה עם עוד רב וכשהם הגיעו ליעד, אותו רב הזדרז ושלם לעגלון, החפץ חיים אמר לו מה עשית? אמר לו שלמתי לעגלון, אמר לו החפץ חיים: האם חשבת לפני זה מה אתה עושה? הרי קיימת מצווה ביומו תתן שכרו, חשבת על הדברים? עשיה עם מחשבה היא עשיה אחרת לגמרי, כך רבינו אמר: **אם בן אדם חושב על המעשים אז הוא מרומם.**

הנשיקה מיעקב אבינו

בסוכות תשע"ז מרן סיפר לניניו מעשה מפורסם, הבה נתבונן איזה עומק למד ממנו. וכך אמר: פעם אחת ביום השלישי של סוכות שהאושפזין בו הוא יעקב אבינו, ראו שהגאון מוילנא שמח ביותר, שמחה לא רגילה, הוא לא הסכים לגלות מדוע, עד שבא אביו והשביע אותו שבועת אב שיספר מה קרה - למה הוא כ"כ שמח, וסיפר שחידש באותו יום חידוש בספרא דצניעותא שכתב יעקב אבינו, ויעקב אבינו בא אליו ונתן לו נשיקה.

אמר מרן לניניו אתם יודעים מדוע יעקב אבינו הגיע ונתן נשיקה לגאון? בשביל שיהיה לו חשקת התורה, זו הסיבה שיעקב אבינו בא ונתן לו נשיקה. הנינים לא התבלבלו - נינים צעירים, טהורים, מתוקים ואמרו: אבל אנחנו גם הבנים של יעקב אבינו מדוע שיעקב אבינו לא יבוא ויתן גם לנו נשיקה? אמר להם, וגם כאן נתבונן איך מרן הגדיר את הגאון מוילנא, אמר להם: כאשר יעקב אבינו רואה שיש לו בן כזה שכל המחשבות שלו, כל מה שמחשב זה איך לעשות נחת רוח לרבונו של עולם בכל פעולה ופעולה. לכזה בן הוא בא ונותן נשיקה.

שירת "ועושה נחת רוח"

כך היתה העבודה של מרן כל פעולה ופעולה חישב איך לעשות נחת רוח להשי"ת, כך ראו הסמוכים אליו כשהיה בחדרי חדרים, ובדברים היותר פומביים ראו זאת כל כלל ישראל שבכל דבר ודבר ובכל מעשה ומעשה שעשה בין קטן וגדול חישב איך לעשות נחת רוח להשי"ת. וכמה עומק יש באותה עבודת עשיית נחת רוח - שאפילו בשעה שביקש מרן מהשי"ת שיזכה לקדש שם שמים - מה יותר רצון ה', ומה עשיית נחת רוח יותר מאשר לקדש שם שמים, בכל זאת גם שם הדגיש - כרצון השי"ת.

כגון הקדמת אילת השחר עמ"ס ב"מ. כתב רבינו בסוף ההקדמה וז"ל: ויה"ר שנזכה לעבדו ביראה ובאהבה ולקדש שמו - כרצונו יתברך, אנו ויו"ח עד סוף כל הדורות - המחבר.

משמעות עבודה זו וכמה תועלת היא לעובד

מרן היה גם ראש כולל פונביז' עשרות שנים. מי שזכה לראות שיעור כללי בכולל, ממש מעמד הר סיני, רבינו היה עומד ליד ארון הקודש ואומר "מהלך", והיו מקשים לו קושיות על המהלך, וכל הכולל - [כמה מאות אברכים הנמצאים במלא תקפם], היה הופך לכמרקחה בריתחא דאורייתא.

עומד יהודי בגיל מאה, מול האריות של עולם התורה, אריות במיטב שנותם, הוא אומר להם שיעור והם [כמובן אם קשה להם איזה יסוד] כביכול "מסתערים" עליו, והוא משיב מלחמה שעה, אשרי עין ראתה.

בשנה שנתיים האחרונות^כ רבינו לא הגיע למסור את השיעור הכללי כי היה חלש יותר, היה אומר שיעורים בבית, שמטבע הדברים אין שם את העצמה והריתחא דאורייתא שבכולל, ושאר דברים דוגמת זה שהיה אומר שיחות בכל רחבי העולם.

בפשיטות לאדם שהיה מורגל לאמר תורתו בפני ציבור גדול, וכבר אין לו האפשרות, לא ימלט שיהיה לו קושי ועצב בכך, אבל רבינו נשאר בצהלתו

^כ ליתר דיוק בערך מגיל מאה.

התמידיית, שהרי אם הנקודה להיות עובד ה', אם כך כשעושים רצון ה' מה החילוק בין מאות אנשים לאדם אחד, העיקר שאני עובד ה' עושה רצונו. ואף משמחתו התמידיית שר את הניגון המדבר על זה בדיוק "ועושה נחת רוח ליוצרו" וחזר שוב ושוב עושה נחת רוח בהתרפקות על בוראו^{כט}.

^{כט} דבר זה מוקלט וכל הרוצה יוכל לשמוע קולו הקדוש מתרפק על בוראו. הרה"ג רבי אליעזר יוטקובסקי שליט"א שילב אותה בדיסק של אנחנו וצאצאינו [שבט תשע"ח מסילה 74, 75] שם ניתן לשמוע אותו את שמחתו שהוא מפזם, להבין כמה ניתן להיות מרומם ולהתעלות בעולם הזה מעשיית הנחת רוח להבורא יתברך.

פרק ט"ו – נקודות התעוררות מפורים

שיחה - תכלית פירסומי ניסא שהמפרסם עצמו ירגיש

יותר את הנס

חנוכה ופורים נקבעו לזכר הניסים שנעשו בהם, אמנם חוץ מעצם קביעותם יש ענין מיוחד המוטל על כל אחד לפרסם הנס, ולא מספיק בכך שמרגיש הנס בעצמו אלא צריך לפרסמו, ודינים רבים עולים מזה.

ולכאורה פירסומי ניסא הי' שייך כשהוא יודע ואחרים לא יודעים, שאז צריך לפרסם ולהודיעם, אבל אין הדבר כן, ורוב אלו הסובבים את האדם המפרסם כבר יודעים מהנס, ומדייק שם רבינו שתכלית פרסום הנס הוא כדי שהאדם המפרסם ירגיש את התוצאות של הנס, את ההתרוממות הבאה כתוצאה מהנס, ולא מספיק שאדם יודע שהי' נס, אלא עליו לשתף אחרים עמו, וככל שרבים המשתתפים, אותו מפרסם הנס בעצמו מתרומם להרגיש ולחיות בעצמו את הנס.

ויתכן לפרש דכמו שאנו רואים בהליכות בני אדם, יש מאורעות רבים שאדם מרגיש צורך לשתף אחרים עמו, כשאדם עושה שמחה כמו חתונה וכדו' אדם מזמין את הציבור שישתתפו וישמחו יחדיו וישמחו אותו, אע"פ שהוא הרי שמח בלי זה ואצלו נמצא מקור סיבת השמחה, מ"מ ככל שיש יותר השתתפות אחרים בשמחתו הוא חש את השמחה.

ולפי השכל הי' צריך להיות לכאורה להיפך, כשהשמחה קטנה הי' צורך שישמחוהו אחרים, אבל כשהשמחה גדולה הרי הוא שמח מספיק לבדו.

אלא שאדם לא יכול להחזיק השמחה לבד, דבלי השתתפות אחרים איננו מגיע להרגיש עומק השמחה, וככל שרבים הבאים ומשמחים, הוא חי ומרגיש יותר את שמחתו, דכך הם טבע הדברים דבכדי להחזיק ולחיות ולהרגיש את השמחה אדם נצרך לחיזוק, וזה מגיע ע"י השתתפות אנשים נוספים בשמחתו.

פירסומי ניסא דחנוכה [ופורים] אינו כדי להודיע הנס לאחרים, אלא כדי שאדם

עצמו ירגיש את התוצאות של הנס, את ההתרוממות הבאה כתוצאה מהנס, לא מספיק שאדם יודע שהי' נס, אלא עליו לשתף אחרים עמו, וככל שרבים המשתתפים, מפרסם הנס מתרומם להרגיש ולחיות בעצמו את הנס.

יסוד הנס הוא לבנות את האדם שיבוא להכרה שלימה ואמונה ובטחון בה' שאין טבע, הטבע הוא רק הנהגת ה' היותר תמידית, אך כשחפץ ה' לשנות אין שום טבע, וככל שאדם מראה ומפרסם את הנס הוא חי יותר את הלימוד שבנס, וכשנשתדל להחדיר בעצמינו את הלימוד שהניסים מלמדים אותנו נתחזק בעז"ה באמונה ובטחון [ספר ימלא פי תהלתך - חנוכה - תכלית פירסומי ניסא שהמפרסם עצמו ירגיש יותר הנס].

האיסור לצער - אין חילוק בין פורים לשאר הימים

אמר רבינו [מובא לקמן בהערה] שעל עבירות של בין אדם לחבירו נפרעים יותר מהר, ובנוסף על חומרת הפגיעה שיש בין אדם לחבירו. וכך גם רואים במכתב שכתב רבינו לקראת ימי הפורים ומלמדים הם על כל השנה וז"ל:

בס"ד

היות שמתקרבים ליום פורים שבו חז"ל תקנו לימי אהבה בין איש לרעהו, וכפי מה שרצו להשריש אהבה בין איש לרעהו כן גבר יצר של לצער ולהלבין פני רבים, ובישיבות להלבין פני מורים, ויותר מזה להמשגיחים אשר לרגל תפקידם צריכים פעם להגיד דברים שהם לא רצויים לכל התלמידים, ואז נוקטים להוציא נקמתם ביום הפורים. נמצא שדוקא יום של אהבה נהפך ליום שבו עושים דברים הפוך מזה. ובפרט היות שנות הנעורים שהם השנים יסוד בנין האדם, צריך לראות שיהי' יסוד ישר ותקין ולא יסודות עקלקלות.

וידוע שמלבד שזה חטא גדול גם רואים עונש בעוה"ז, אף כי בדרך כלל הקב"ה מאריך אף ולא מעניש בעולם הזה. ובאתי בזה להזכיר כי יום פורים לא שונה מכל יום ואיסורי תורה לא נשתנו כלל.

וכל א' ישתדל באותו יום להרבות אהבה, ואם זה אינו יכול לכה"פ לא יעשה היפך מזה. והמוסיפים אהבה ורעות יזכו לטוב ויעלו מאד להמעלות הרוחניות ויוכל להבנות ולצמוח לטוב ולתפארת.

ז' אדר תש"ע לפ"ק אהרן [יודא] לייב שטיינמן

בין אדם וחבירו דכל השנה

כדי להשלים את התמונה נביא מדברי רבינו בענין חומרת בין אדם לחבירו דכל השנה.

אמר רבינו: עבירות שבין אדם לחבירו חמור מאד!!

והביא את המעשה הידוע עם רבי פנחס בן יאיר, שהביאה הגמ' בחולין [דף ז'] שהלך לפדיון שבויים והיה צריך לעבור את הנהר גינאי, ובירושלמי בדמאי [פרק א' הלכה ג'] כתוב קצת לשון אחר - שהוא הלך לבית וועד [פי' בית המדרש], ובאמצע הדרך היה הנהר גינאי, ואמר לנהר גינאי שיתן לו לעבור, ובגמ' בחולין כתוב שלא רצה ליבקע לפניו עד שגזר עליו, אבל שם כתוב שהנהר גינאי נבקע והיה יכול לעבור.

ומביא הירושלמי שאחרי זה שאלו אותו התלמידים האם גם אנחנו יכולים לעשות כך [פי' לעבור], ואמר להם אם אתם יודעים שאף פעם לא עשיתם רע לישראל, כל אחד שיודע בעצמו שאף פעם הוא לא עשה שום רע! אז הוא יכול לעבור, ואחרת לא.

משמע אם ציער יהודי, אפילו ביקש מחילה, ומחל לו, לעבור לא יוכל!!
ובמציאות רואים שקשה לאדם יותר להתגבר על דברים שבין אדם לחבירו, מאשר על דברים שבין אדם למקום, כי על זה היצר הכי חזק. וסיים ואמר: וצריך לדעת שעל עבירות בין אדם לחבירו נפרעים יותר מהר [עי' ב"מ דף נ"ט ע"א].

גאווה - המסמאת את העינים

הגאווה היא אחת הגורמים שמונעים מהאדם לראות האמת ולגדול.

במסכת מגילה דף [ט"ז ע"א], רואים שאותו רשע - המן, הוא זה שהכיר שהישועה לישראל באה דווקא מעמל ויגיעת התורה, מה שרוב האנשים לדאבונינו לא רואים, ותולים בדברים אחרים לדוגמא תולים שעם ישראל הנמצא ככבשה בין שבעים זאבים, שורד בגלל כל מיני סיבות כלכליות צבאיות ופוליטיות.

וז"ל הגמ' שם - "ויקח המן את הלבוש ואת הסוס, אזל אשכחיה דיתבי רבנן קמיה ומחוי להו הלכות קמיצה לרבנן... אמר להו[המן] במאי עסקיתו? אמרו ליה - בזמן שבית המקדש קיים, מאן דמנדב מנחה מייתי מלי קומציה דסולתא ומתכפר ליה, אמר להו - אתא מלי קומצא קמחא דיכחו, ודחי עשרה אלפי ככרי כסף דידי" ע"כ.

הבין המן שהלימוד שלמדו הלכות קמיצת העומר הוא שגרם לנצחון, ולא הסביר שבגלל סיבות אחרות כגון: הכרת הטוב של אחשורוש למרדכי שהצילו מבגתן ותרש, ואפילו לא התעניות והתפילות שהתפללו וכו', אלא דוקא לימוד התורה.

וקשה - איך אותו רשע הבין מה שהיום אנשים, ואפילו כאלה שנחשבים כ- "חכמים" לא מבינים?

וההסבר לכך - שברגע שהשפילו את המן - שמתפקיד האיש החזק בממלכה, הפך לחמר פשוט המכריז בשבח שונאו ברחבי העיר - באותו רגע של נפילה, הסתלקה גאוותו, וכשהסתלקה גאוותו - נפתח בפניו לראות קצת מהאמת. נמצא שאדם שנמצא במצב של גאווה זה מונע ממנו לראות את האמת, וממילא מעכב עלייתו הרוחנית של האדם.

וכך גם השיב מרן לבחור ישיבה ששאל: מה המידה הטובה להיות אדם גדול? ענה מרן - "לא להיות בעל גאווה". [ובארוכה עי' ספר "מפקודיך אתבונן" מאמר- להתחזק באמונה - לזכות ולהבין שהכל גזירת שמים].

משלוח מנות חיזוק באמונה

אמר רבינו פ"א לפני שנים ביאור על הטעם שתיקנו בפורים משלוח מנות ומתנות לאביונים והרי החטא היה שאכלו בסעודת אחשורוש והשתחוּו לצלם, ולכאורה אין התקנה של "משלוחי המנות" כהחטא.

ומצינו שכאשר תקנו חז"ל תיקנו דומיא דהדבר, כגון, בחנוכה הדלקת נרות כנגד נס פך השמן, וכן במצוות התורה אכילת מצות בפסח כנגד הלחם עוני ולא החמיץ בצקם, ישיבה בסוכות כנגד ענני כבוד וכד' ובפורים מה שייכת התקנה להחטא.

והזכירו למרן [תשע"ד] - את הקושיה הזו שאמר שדרש בכולל לפני הרבה שנים ואת תורף תירוצו: שורש החטא היה - שירדו באמונה - שכל מה שהגיעו לחטא עקב החסרון באמונה. שהרי אין אדם חוטא אלא אם יורד באמונה.

ובכן, במצות יש שני חלקים בין אדם למקום ובין אדם לחבירו, וחזינן שיותר קשה לאדם המצות בין אדם לחבירו שהרי חושב שמה שהשני זוכה כנגדו על חשבוננו ושהוא נחסר מזה, ודבר זה נובע מחסרון באמונה כי כאשר חסר לו באמונה, חסר לו ב"אין אדם נוגע למוכן לחבירו כמלוא נימא" וחושב שהשני לוקח לו.

ולכן תקנו משלוח מנות להרבות אחוה בין אדם לחבירו וכפועל יוצא מתוך שנותן לרעהו להראות ולדעת בלבבו שהשני שלא לוקח לו, שמה שמקבל השני לא על חשבוננו.

אמר מרן^ל: נכון [כך אמרתי בשיחה], וזה "דיבור כבוד"!!

ונביא קטע משיחה זו:

במגילת אסתר [ט' כ"ח] כתוב והימים האלה נזכרים ונעשים, ופרש"י נזכרים בקריאת מגילה, ונעשים משתה ושמחה ויו"ט לתת מנות ומתנות.

והנה הענין של נזכרים דהיינו קריאת המגילה הוא להתחזק באמונה, לראות איך שהקב"ה מנהיג את העולם הכל לתכלית מה שהוא רוצה, ובכדי להגיע לתכלית הזו אז כל הדברים שעושה הם לכיוון הזה, להקב"ה יש הרבה דרכים, אבל את הדרך שהקב"ה מגלגל את הדברים כדי שיגיע הנס, כל פרט ופרט זה במיוחד, והגר"א מפרש את כל עניני המגילה איך שכל אחד הי' במיוחד כדי להגיע להישועה.

ומה דאיתא במגילה [י"ד א'] דקריאתה זו הלילא, דמשבחים להקב"ה שהצילנו, אה"נ שיש גם את החלק הזה, אבל בעיקר משמע דקריאת המגילה זה לחזק את האמונה שהקב"ה עושה ניסים לכלל ישראל.

^ל כשעלה הנושא בתשע"ד.

ומש"כ ונעשים זה משלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים, דהיינו עשיית חסד, ושיהי' אחדות בין איש לרעהו.

ולכאורה זה שני ענינים נפרדים, דקריאת המגילה זה לחזק את האמונה, ומצוות אלו [משלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים] הם להרבות אהבה בין איש לרעהו, אבל באמת זה הכל דבר אחד.

והנה בענין אמונה לכאורה אדם שומר תורה ומצוות חושב מה הוא צריך לעשות דברים במיוחד להתחזק, וכי הוא אינו מאמין, בימי אחשורוש נזכר דכלל ישראל חטאו במה שנהנו מסעודתו של אחשורוש, ובמד"ר [שה"ש פרשה ז' עה"פ זאת קומתך דמתה לתמר] כתוב דר"ש אומר על שאכלו מתבשיל גוים [ועי' מגילה י"ב א'], וזה בעצם איסור דרבנן, ולכאורה זה לא חטא באמונה.

אבל באמת אינו כך, כל דבר זה משום חסרון באמונה, דהא בא חבקוק והעמידן על אחת, וצדיק באמונתו יחיה, דע"י שיהיו חזקים באמונה כבר יקיימו את כל התורה, ואם יש איזה חסרון באיזה מצוה או באיזה עבירה זה חסרון באמונה.

ושורש חטאם, כי ברגע הראשון שרואים מתפעלים אבל אח"כ יורדים ונחלשים ויש אפשרות לחטוא, כי בלי זה לא הי' בחירה. הקב"ה עושה הרבה דברים נפלאים, אבל אח"כ יורדת ההתפעלות ויש כבר אפשרות לחטוא. לא מגיעים ח"ו לכפירה אבל נחלשים, ואם נחלשים זה כבר לא מספיק ויש מקום לחטא.

והנה אחד מהדברים העיקריים של האמונה זה בטחון, אי אפשר לומר דמי שאינו בדרגה הגבוהה של בטחון הוא אינו מאמין ח"ו, אבל בכל זאת זה חסרון באמונה, כי אמונה בדרגה האמיתית צריך להיות עם בטחון, ואם אין בטחון סימן שחסר באמונה.

והנה הרי לכל אדם יהי' מה שנגזר עליו, ורוב האנשים הסוחרים מה הם עושים בכדי להרויח במסחר, יום ולילה לא ישקוטו, ואם אחד חושב דמעשי חבירו יפגעו בו ויפריעו לפרנסתו, הוא כבר מיד עושה עמו מריבה, דמפריעו מה שהשני עושה, וזה כתוצאה מחוסר בבטחון, ואע"פ שהוא מאמין, אבל זה לא

דרגה האמיתית שצריך להאמין מה דאמרו ביומא [ל"ח ב'] שאין אדם נוגע במוכן לחבירו אפי' כמלא נימא, מי זוכה לדרגה כזאת, נמצא דאע"פ שאינו כופר, אבל זה לא אמונה בדרגה האמיתית שצריך להיות.

נמצא דמה שחז"ל תיקנו דברים שיהא אהבת רעים בפורים ע"י משלוח מנות ומתנות לאביונים, זה כדי להרגיל את האדם במידת הבטחון לדעת שאף אחד לא יכול להזיק לו, אם אחד חושב שיש מי שמזיק לו, איך יתכן שאפשר להזיק לו, ואם הוא חושב כך זה משום חסרון באמונה, הבטחון זה חלק הכי גדול של האמונה, א"א לומר שהוא בוטח בלי שיהא מאמין, ומי שאינו כך יכול להיות מאמין אבל לא בדרגה האמיתית של אמונה.

נמצא דמה שאומרים נזכרים ונעשים זה ענין אחד ולא שני דברים נפרדים, דהתכלית של שניהם הוא שהאדם יגיע לאמונה האמיתית, ואז אין כבר דבר שמפריע לו ולא יכול להיות הפרעה באחווה בין איש לרעהו, דהחושב שיכולים להפריע לו זה משום חסרון באמונה, אם אדם רואה שהשני מצליח, זה כואב לו דחושב שזה יפריע לו, שהוא כבר לא יכול, והוא יקח את שלו, אבל הרי כל אחד כפי מה שנגזר לו א"א להפריע לו, וזה דרגה של אמונה אמיתית, אדם שחזק באמונה לא יכול להיות שבור ממעשה חבירו, אחד פותח חנות ובא אדם אחר ופותח בסמוך אליו הרי הוא חושב שמתחרה עמו ומקלקל לו את פרנסתו, אבל זה לא יתכן כי הרי אין אדם נוגע במוכן לחבירו אפי' כמלא נימא, למה הוא מפחד, אלא שחסר באמונה, ואע"פ שאינו ח"ו אפיקורס, אבל חסר בדרגה הגדולה של אמונה, כי בטחון זה החלק הכי גדול באמונה. [ימלא פי תהלתך - פורים - והימים האלו נזכרים ונעשים עי"ש].

